

Ласло Л. Хека, ванредни професор
Универзитет у Сеједину
Правни факултет

СИСТЕМ КАЖЊАВАЊА ПРЕМА НОВОМ МАЂАРСКОМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНУ И ЊЕГОВА КОМПАРАЦИЈА СА СРПСКИМ И ХРВАТСКИМ ЗАКОНОМ

Сажетак: Аутор у овом раду даје приказ система кажњавања према новом мађарском кривичном закону а уједно ујоређује и нека његова решења са нормативом српској и хрватској кривичној права. Одабир управо ова три кривична закона логичан је имајући у виду географску близину и сличну чак и заједничку прошлост поменутих земаља (Хрватске и Војводине у саставу Угарске, а затим Србије и Војводине са Хрватском унутар Југославије), као и приближно исти временски период у коме су закони донесени, те њихово идентичне проблеме које законска регулатива настоји решити: повећана стопа криминалитета, све безобзирнији деликти, пораст малолетничке деликвенције, употреба наркотика и психотичких средстава те појава нових кривичних дела посебно у вези са привредним криминалом и коришћењем модерних система информисања. Медијска презентација кривичних дела, нарочито посредством комерцијалних телевизија чији дневници личе на изв. црне хронике, даје хаотичну слику о стању у друштву и тиме утиче на друштво и грађане. С једне стране се јача страв од криминала, а са друге стране се повећава жеља грађана да се стабилизује стање оштре безбедности. Ређујући на употребе својих грађана држава настоји строжим казнама увести ред у друштво. Нови мађарски закон из 2013. године настоји да успостави ред у друштву, да поврати поверење у законе и судство, као и у државу у целини. Циљ новог кодекса био је да створи једносавне, ефикасне, савремене и строге норме како за почиоце кривичних дела, тако и за васколику судску власт. Делом је то урађено тако што је построжено кажњавање, те је уз досадашњу казну доживотној затвора уведена и казна стварној доживотној затвора која се примењује на почиоце најтежих кривичних дела, углавном повратнике, којима није омогућено пуштање на условну слободу,

нећо казну стварно требају доживојно да одслуже. За разлику од њих осуђеници којима је изречена доживојна зашворска казна евентуално могу да се пусти на условну слободу о чему се може решавати тек након одслужења барем 25 година зашворске казне (уместо досадашњих 20 година). Код кумулативних казни рок трајања зашворске казне повећан је са досадашњих 20 на 25 година.

Законодавац је посебну пажњу посветио оним кривичним делима која у највећој мери узнемиравају грађане и представљају највећу опасност за мађарско друштво. Сходно томе су у многим семенцима уведене новине у погледу кривичних дела против јавног реда, сексуалних деликата, криминалних радњи против деце и јавног морала, као и кривичних дела у вези са финансијским пословањем.

Кључне речи: кажњавање према новом мађарском кривичном закону из 2013. године, српски и хрватски кривични закон, казна доживојној зашвора, казна стварној доживојној зашвора, пуштање на условну слободу.

УВОД

У Мађарској након пада комунистичког система (1989-90. године) и интеграције у Европску унију није промењено кривично законодавство, па се и на том плану показала потреба за новом регулативом. Посебно се нужност за тим очитовала у чињеници што се друштвено-политичко и економско уређење Мађарске коренито изменило, она је постала демократска правна држава заснована на троеоби власти. У том контексту је и кривично судство добило друге циљеве и форме.¹ Реформа правосудја била је потребна и због рапидног повећања криминалитета и то нарочито кривичних дела против лица и имовине. Сем тога је ранији Кривични закон из 1978. године доживео стотињак измена и допуна готово 1600 законских тачака, због чега је требало уједначити целокупну кривичноправну регулативу. Дуго очекивана реформа кривичног права коначно је уследила тек двадесетак година након увођења вишепартијског система прихватањем новог Кривичног закона (парламент га је усвојио 25. јуна 2012.) који је ступио на снагу 1. јула 2013. године. Интересантно је да је то тек четврти кривични закон у мађарској историји, јер су наиме, након првог закона из 1878. познатог као Чемегијев кодекс (Csemegi-kódex) нови кривични закони донесени у периоду социјализма 1961. те 1978. године. За овај прилично строги закон гласали су посланици владајућег Fidesz-KDNP-а који је у мандату

¹ Ferenc Kondorosi: *A büntetőpolitika reformja** <http://www.bvop.hu/download/bsz0601-reform.pdf/bsz0601> (преузето: 7. марта 2014.).

2010-2014. имао двотрећинску већину у парламенту, левица (Мађарска социјалистичка партија и ЛМП) је била против, док се десничарски Jobbik суздржао од гласања.

Законодавац је пре свега био вођен жељом да успостави ред, да поврати поверење у законе и судство, као и у државу у целини. Циљ новог кодекса био је да створи једноставне, ефикасне, савремене и строге норме како за починиоце кривичних дела, тако и за судску власт. Његове главне интенције су: сношење одговорности за почињена дела, строго поштовање законских одредаба, једнакост пред законом, спречавање да било ко почини криминалну радњу због свог тешког друштвеног положаја и неимаштине, заустављање насиља, строго кажњавање рецидивиста који су учинили кривична дела против живота и власништва укључујући и њихово кажњавање санкцијом стварног доживотног затвора, посебна заштита деце и старијих, заштита жртава кривичних дела.² Све наведено има за сврху да пружи сигурност грађанима те да покаже криминалцима да ће бити строго санкционисани за противправне радње.

У склопу усвајања новог Кривичног закона измењено је и педесетак прописа и то нарочито закони о извршењу кривичних санкција, о кривичном поступку, о извршењу прекршајних санкција, односно закон о полицији.

Нови мађарски КЗ има 465 §-а, састављен је на 116 страница (374 хиљаде карактера).³ Његов посебан део има 33 поглавља (раније је био инкохерентан, имао је 11 поглавља и 29 наслова, док нови- сходно Закону о правним прописима - уопште нема наслова), која су поређана сходно редоследу у Уставу.⁴

Новине у Кривичном закону

Законодавац је посебну пажњу посветио оним кривичним делима која у највећој мери узнемиравају грађане и представљају највећу опасност за мађарско друштво. Сходно томе су у многим сегментима уведене новине у погледу кривичних дела против јавног реда, сексуалних деликата, крими-

² Kálmán Györgyi: *Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának története*, <http://ujbtk.hu/dr-gyorgyi-kalman-az-uj-bunteto-torvenykonyv-kodifikaciojanak-tortenete/>

³ Кривични закон број С. из 2012. године (2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről).

Magyar Közlöny 92. szám. (Magyarország hivatalos lapja) 2012. július 13. 13450

⁴ Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Sajtó Osztály, *Sajtóanyag 2013. július 1-jén hatályba lép Magyarország új Büntető Törvénykönyve. Igazságos, tetterányos és következetes - az áldozatok védelmében* www.kormany.hu/download/2/ff/e0000/SAJTÓANYAG.pdf. (преузето 7. марта 2014.).

налних радњи против деце и јавног морала, као и кривичних дела у вези са финансијским пословањем.⁵

Закон је построжио кажњавање, па се код кумулативних казни рок трајања затворске казне повећао са досадашњих 20 на 25 година, а код изречених доживотних затворских казни се о условном пуштању на слободу може решавати тек након одслужења барем 25 година затворске казне (уместо досадашњих 20 година). Строже се кажњава насиље према службеним лицима. Укинуте су одредбе које су се односиле на кажњавање зависника о дрогама, те се строже кажњавају (казном затвора у трајању до две године), као и уопште починиоци других кривичних дела укључујући и вожњу у пијаном стању. До новог закона је допуштени ниво алкохола у крви био 0,8 промила, а сада је 0,5 промила, па се возач који има виши ниво алкохола у крви кажњава као учинилац кривичног дела. Код убиства, nanoшења телесне повреде, плачке, преваре и утаје се квалификованим случајем сматра онај када је ошећени старије лице или инвалид. Починилац који повреди или оштети националне симболе (грб, заставу, Свету Круну) кажњава се казном затвора у трајању од једне године.

У сфери привредног криминала се строго кажњавају каматари, а за дело мита и корупције те дела против јавног морала се – на трагу ратификованих међународних споразума - уводе нова чињенична стања: нпр. подмићивање у судском поступку или у другом поступку пред службеним органом. Поред тога се квалификованим кривичним делом сматра ако је активно подмићивање у привреди почињено у оквиру злочиначке организације или у склопу пословне активности. У циљу онемогућавања регистрације фиктивне фирме кажњава се и лице које учествује у регистрацији таквог предузећа (ако се као власник уписује лице које даје само име, али није прави власник offshore-друштва, или ако није познато његово боравиште, односно ако га није могуће пронаћи у седишту предузећа). Сем тога су предвиђена и нова привредна кривична дела учињена преко компјутера, кажњавају се привредне преваре, противправно стицање пољопривредног земљишта итд. Против шпекуланата који на незаконит начин желе набавити пољопривредно земљиште закон прописује затворску казну у трајању од једне до пет година.

Закон је – због пораста броја провалних крађа нарочито у мањим местима - проширио могућности нужне одбране: нпр. у случајевима када некога нападну ноћу, или га нападну наоружани појединац односно група, или ако му исти ноћу или наоружани провале у стан, односно ако му наоружани провале у башту. Лице у нужној одбрани неће одговарати за от-

⁵ Види: Krisztina Karsai (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Complex Kiadó Budapest, 2013.

клањање напада ако се осведочило да је пред њим наоружани нападач, па не мора да проверава разлог због којег он носи оружје.

Штите се старија лица и инвалиди, на начин да се квалификованим случајем прописују кривична дела убиства, наношења телесне повреде, разбојништва, пљачке, проневере и преваре учињене на њихову штету.

Нови закон обезбеђује већу кривичноправну заштиту *деце*, што ће се додатно оснажити будућим мерама суђења у споровима деце. Наиме, предлог ових мера је Министарство управе и правде већ послало парламенту на расправљање. Сврси веће заштите деце служи законска одредба да је угрожавање емоционалног развоја малолетника кривично дело (дакле, родитељи су дужни предузети све да своме детету обезбеде право на несметани емоционални развој). Малолетници се штите у оквиру три описа чињеничног стања: *угрожавање малолетника* (у суштини се санкционише само оно понашање које стварно угрожава развој детета), *рад малолетника* (кажњава се лице које повреди законске норме о начину запошљавања лица млађег од 18 година) и *сјречавање одржавања везе са малолетним лицем*. Значајно је оснажена заштита деце и малолетника од сексуалних деликата код којих је добна граница кажњивости повећана на 18 година, па се квалификованим кривичним делом сматра оно учињено над дететом млађим од 18 година. Из европског законодавства је преузето правило да се починиоцу сексуалног кривичног дела против малолетника може изрећи забрана обављања свих делатности које су повезане са надзором деце и омладине.⁶

Сходно садашњем стању криминалитета уведена су и нека кривична дела која се тичу тзв. модерног робовласништва (нпр. принудни рад), или она која се односе на допинг односно фалсификовање лекова. Већи нагласак се ставља на заштиту природе животне средине, па се кажњава уз кривољов, још и неовлашћени излов рибе, односно злоупотреба материјала којима се оштећује озонски омотач. Посебним квалификованим кривичним делом сматра се мучење животиња.

Нове санкције усмерене на већу ефикасност правосуђа су: *рад за ошће добро* (*gemeinnützige Arbeit, travail d'interet general, Community Service*), *ипришвор* (који за малолетнике може да траје од три до тридесет дана, а за пунолетна лица од пет до деведесет дана), *забрана иприсушвовања сјоршским манифестацијама* (која може трајати до пет дана) оним навијачима који су на утакмици или при доласку односно одласку на њу починили кривично дело. Један од најпознатијих мађарских стручњака из подруч-

⁶ Zsolt Szomora: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Büntető Törvénykönyvhöz: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest: Complex Kiadó, 2013. str. 432-450.

ја кривичног права проф. др Ferenc Nagy сматра да није добро решење да се притвор као санкција може изрећи и у прекршајном поступку као и у кривичном праву, јер такво решење може да доведе до заблуде.⁷

Више нису кривична дела (него прекршаји или управни прекршаји) оштећивање граничних знакова, поскупљивање робе, давање лажних статистичких података и сл. Рок застаре санкционисања је одређен сходно времену горње границе кажњивости појединог дела, а минимално износи пет година, чиме је ранији рок повећан са три на пет година. Што се тиче кривичних дела за које је забрањена казна доживотног затвора, за њих није предвиђен застарни рок.

Нови закон је изазвао опречне реакције, нарочито због построжавања санкција. Гласна је у протестима била мађарска Хелсиншка комисија која је у марту 2012. послала примедбе на предлог закона састављене на 28 страница. У њима је изнела мишљење да ни статистички подаци о криминалитету у последњој деценији (2000. године су почињена 450.673 кривична дела, а 2009. године 394.034 криминалне радње), ни истраживања уопште не поткрепљују мишљење да се построжавањем санкција постиже смањење кривичних дела.⁸ Иако је 2010. забележен пораст деликата, ова организација сматра да разлог томе није у строгаћи норми. Највеће незадовољство невладиних организација, али и дела стручне јавности изазвали су – по Хелсиншкој комисији – противуставни и међународним уговорима противни правни институти: казна стварног доживотног затвора без могућности преиспитивања пресуде те тзв. пропис о три удара.⁹ Санкција стварног доживотног затвора постоји сем Мађарске још и у Енглеској, а познаје га и Међународни Хашки суд, али уз обавезу да се преиспита могућност пуштања на слободу након што је осуђени одслужио 25 година казне затвора. Режим доживотне казне постоји и у суседној Аустрији, али је он пуно блажи од мађарског. Наиме, тамошња пракса је та да се у већини случајева учиниоци обично након петнаест година проведених у затвору, пуштају на условну слободу. У Аустрији и Немачкој постоји и сигурносни смештај, када се вишеструки рецидивисти после одслужења затворске казне још извесно време задржавају у неком другом крилу затвора под строгим надзором. Санкција тзв. троструког удара се сем у Мађарској приме-

⁷ Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről*. Börtönügyi Szemle 2013/1. <http://ujbtk.hu/dr-nagy-ferenc-gondolatok-az-eletfogytig-tarto-szabadsagvesztesrol/> (преузето: 7. марта 2014.).

⁸ IRM Statisztikai és Elemző Osztálya: *Az ezredfordulót követő bűnözési helyzet alakulása*, 2010.

⁹ О новом мађарском уставу види: László Heka: *Ustavopravni poredak Mađarske u svjetlu Ustava iz 2011. godine*. Pravni vjesnik Osijek br 3-4., Osijek 2013. str. 157-185. http://vjesnik.pravos.hr/preuzimanje/2013-3_4.pdf

њује још само у Словачкој и у неким америчким савезним државама. Њоме се штите службена лица, па се у Мађарској убиство полицајца кажњава санкцијом доживотног затвора. По новом закону је удвостручена горња граница санкција за вишеструке рецидивисте који почине насилна дела, а ако тако утврђена казна превазиђе висину од 20 година, онда се учиниоцу треба изрећи казна доживотног затвора. По пропису о три удара судија не може испитивати околности конкретног кривичног дела, него је дужан аутоматски осудити на доживотну затворску казну не само пљачкаше банке који при пљачки убију једнога или више људи, него нпр. и оне који при неуспешној пљачки износа од 51 милиона форинти ударе два полицајца, али им не нанесу друге повреде. У Мађарској је у фебруару 2014. сходно новом закону без процењивања околности случаја изречена казна доживотног затвора вишеструком учиниоцу кривичних дела оружане пљачке, који је опљачкао банку пластичним пиштољем.

Сем наведеног, Хелсиншка комисија сматра да је кажњавање појединих радњи несразмерно, па ће тако на исти начин бити санкционисани један дилер дроге (марихуане) и убица из користољубља. Замера и што је због повреде тајности писма предвиђена затворска казна, а не новчана (што би по њима било прихватљивије), а нарочито се не слаже са решењима предвиђеним за санкционисање нужне одбране. Мисле да није добро поступљено при прописивању дозволе да је за ноћну провалу у стан власник некретнине овлашћен у нужној одбрани убити провалнике. Наводе да би се у пракси могло десити да три петнаестогодишњака од по 40 кг телесне тежине, ноћу ненаоружани провале у стан једног боксера од 100 кг телесне масе, а да их овај у самоодбрани може убити.¹⁰

Међу замеркама изнесеним од стране Хелсиншке комисије налази се и прописивање казне затвора у трајању од једне године за странца који је протеран из земље или се налази под режимом забране уласка и боравка у Мађарској. Ова је одредба по мишљењу наведене организације у супротности са прописима Европске уније и обавезним тумачењем Суда Европске уније.

У *Србији* је последњих година уз нови КЗ донесен и Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13 и 45/13), те Закон о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС”, бр. 85/2005, 72/2009 и 31/2011), односно Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала („Службени гласник РС”, бр. 72/2009 и 101/2010).

¹⁰А Magyar Helsinki Bizottság véleménye a Büntető Törvénykönyv 2012 februárjában közzétett tervezetéről. <http://helsinki.hu/uj-btk-velemeney> (преузето: 7. марта 2014.).

У *Хрватској* је нови Кривични закон (Народне новине бр. 125/2011) ступио на снагу 1. јануара 2013. године са циљем да се постигне институционално прилагођавање на пољу контроле криминалитета. Реформом законодавства су уз КЗ усвојени и нови Закон о кривичном поступку (Народне новине бр. 152/08), Закон о пробацији (Народне новине бр. 143/12), Закон о правним последицама осуде и казненој евиденцији и рехабилитацији (Народне новине бр. 143/12), Закон о судовима за младеж (Народне новине бр. 84/11, 143/12), новелирани Закон о одговорности правних особа за казнена дјела (Народне новине бр. 151/03, 110/07, 45/11, 143/12). Међутим, реформа кривичног процесног законодавства није сасвим успела, те је Уставни суд својом одлуком утврдио неуставност и несагласност већег броја одредби ЗКП-а (Народне новине бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13) са Европском конвенцијом за заштиту људских права (Одлука и решење U-I-448/2009, U-I-602/2009, U-I-1710/2009, U-I-18153/2009, U-I-5813/2009, U-I-2871/2009), па се закон морао мењати.¹¹

I. КРИВИЧНО ДЕЛО

По новом закону кривично дело може бити деликт и прекршај. Чланом 5. Главе III. прописано је да је деликт намерно учињено кривично дело које закон кажњава затворском казном у трајању дужем од две године, док су сва друга кривична дела прекршаји.

Српски кривични закон у Глави III. члан 14. наводи да је кривично дело оно дело које је као такво прописано законом, ако је уз то противправно и скривљено.¹² Дакле, нема кривичног дела уколико је искључена противправност или кривица, иако постоје сва обележја кривичног дела одређена законом. Српски КЗ познаје и дело малог значаја, које није кривично дело, иако садржи обележја кривичног дела (члан 18.).

Хрватски КЗ у Глави III. чл. 20. каже тек толико да се кривично дело може учинити чињењем или нечињењем (ако упркос својој обавези пропусти спречити наступање законом описане последице).

¹¹ Ksenija Turković – Aleksandar Maršavelski (ured.): Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva. Pravna biblioteka. Komentari, 10. Narodne novine. Zagreb 2013. <http://www.share-pdf.com/d2c833abb13c42a8b87e3d1cd965df1d/2013-04-18%20Komentar%20KZ%202011%20-%20radna%20skupina.pdf> (преузето 5. маја 2014.).

¹² Кривични законик Републике Србије (Службени гласник РС, бр. 85/2005., 88/2005. – испр, 107/2005. – испр., 72/2009., 111/2009., 121/2012 и 104/2013).

1. Праг кажњивости

Иако је праг кажњивости и даље навршена 14. година живота, ипак је нови закон код неких нарочито тешких кривичних дела снизио добну границу кажњивости на 12 година. Чланом 16. прописано је да се лице млађе од 14. година кажњава у случају *убиства* (160. § ст. 1–2.), *убиства починеног под снажним афектом* (161. §), у случају *наношења по живој ојасне телесне повреде* (164. § ст. 8), *разбојништво* (365. § ст. 1.–4.) и *љачке* (366. § ст. 2.–3.) ако је у време учињења навршило 12. годину живота и свесно је последица свог дела. Дакле, да би малолетници до 14. године живота били кажњени мора да се ради о насилном кривичном делу при почињењу кога се примењује оружје. За то им се може изрећи *затворска казна*, или *мера и казна одбоја у васпитно-образовној установи* у трајању до четири године. Мађарска није једина земља која предвиђа санкционисање лица млађих од 14 година, него се почињоци у доби од 12–13 година позивају на одговорност на пример у Уједињеном Краљевству, Француској и Холандији, а код посебно тешких кривичних дела у Ирској и на Малти одговорности подлежу чак и деца у доби од 9–10 година.¹³ Аутори закона истичу да је садашњи праг кажњивости у складу са прописима Конвенције о праву детета усвојеном у Њујорку 20. новембра 1989. године, а коју је Мађарска ратификовала те исте године. Истичу да је до снижавања границе кажњивости дошло због тога што су у периоду од 2008. до 2013. године деца у животној доби од 12–14 година учинила седам кривичних дела убиства, више од стотину дела разбојништва те готово хиљаду дела намерног наношења телесне повреде.¹⁴

У Србији је почетком 2006. године ступило на снагу ново малолетничко (материјално, процесно и извршно) кривично право које је одредило кривичноправни статус малолетника. Драган Јовашевић истиче да се тај статус огледа у више праваца: донет је посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (“Службени гласник Републике Србије” број 85/2005.) чиме су они у погледу кривичноправног положаја у потпуности одвојени од статуса пунолетних лица. За њих је предвиђена посебна надлежност окружних судова, обавезна је специјализација лица која у органима кривичног правосуђа учествују у кривичном поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела; те је поред кривичних санкција закон предвидео могућност изрицања посебних мера - васпитних налога за малолетне учиниоце кри-

¹³ Sajtóanyag 2013. július 1-jén hatályba lép Magyarország új Büntető Törvénykönyve Igazságos, tetartányos és következetes - az áldozatok védelmében [www.kormany.hu/ download/2/ff/e0000/SAJTÓANYAG.pdf](http://www.kormany.hu/download/2/ff/e0000/SAJTÓANYAG.pdf) (преузето 7. марта 2014.).

¹⁴ Исто.

вичних дела како би се тиме избегло покретање или вођење кривичног поступка.¹⁵ По њему је тако у Србији ова грана права формално издвојена из кривичног закона (законика), као и у Немачкој (Законом о малолетничком кривичном правосуђу – *Jugendgerichtsgesetz* од 11. децембра 1974. године, са изменама од 30. јуна 1990. године), Француској (*Ordonnance No. 45-174 du 2. fev. 1945.*, допуњена Законом број 2002-1138 од 9. септембра 2002. године) или Хрватској (Закон о судовима за младеж из 1998. године).¹⁶ Доњи праг кажњивости је четрнаест година (члан 4. став 3. КЗ Србије).

У *Хрвајској* се „казнено законодавство не примјењује према дјетету које у вријеме почињења дјела није навршило четрнаест година”, док се према „особи која је у вријеме почињења казног дјела навршила четрнаест година, а није још навршила двадесет и једну годину примјењује овај Закон ако посебним законом није друкчије прописано.” (члан 7. КЗ Републике Хрватске).¹⁷

2. Нужна одбрана

У Глави IV. мађарског КЗ прописано је да се нужном одбраном сматра одбијање противправног напада на лице и имовину, или на друго лице и његову имовину, односно на јавно добро, па се учинилац неће казнити за повреду нанесену нападачу, ако је она нанесена средством које није подесно да усмрти. Противправним нападом на живот сматра се ноћу изведени напад од стране наоружаног лица или групе, односно ако је изведен од стране појединца или групе ноћу, оружјем и провалом у стан односно други ограђени простор. Неће се казнити лице ако из страха од опасности или оправдане узбуђености прекорачи нужну одбрану (члан 21-22.).¹⁸ Дакле, нужна одбрана је и даље не само дозвољена, него је и проширена тако да се неће казнити ни лице које због страха или оправда-

¹⁵ Dragan Jovašević: *Položaj maloletnika u novom krivičnom pravu Republike Srbije*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu God. 45 (2008), Broj 3 (89). str. 465-486. str. 465.

¹⁶ Dragan Jovašević: *Novine u krivičnom zakonodavstvu o maloletnicima u svjetlu restorativne pravde*. In: Temida. Maj 2007, str 15-23. str. 15.

¹⁷ Казнени закон, прочишћени текст закона. Народне новине Републике Хрватске бр. 125/11, 144/12.

¹⁸ Опасност се може дефинисати као “стање у којем постоји вјеројатност да ће наступити повреда неког правног добра” (P. Novoselec: *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009., str. 206.), или као „ситуација у којој се на основу објективно постојећих околности може основано претпоставити да непосредно може услједити повреда правног добра неког физичког или правног лица. (M. Babić: *Krajnja nužda u krivičnom pravu*. Pravni fakultet u Banjoj Luci, Banja Luka, 1987., str. 81.). Цитира: I. Martinović: *Trajna opasnost kao oblik istodobne opasnosti u okvirima krajnje nužde*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 2/2010, str. 867-891. str. 869.

ног узбуђења прекорачи интензитет одбране неопходно потребне да учинилац од себе, другог лица, добра или јавног интереса одбије противправни напад. Новина је да се дозвољава већи опсег нужне одбране за случај када нападнуто лице може оправдано да претпоставља да напад може угрозити његов живот. Такви случајеви су: ноћни напад, напад оружјем (средством подесним за убиство), односно групни напад (барем од стране три починиоца) или провала у стан или ограђени простор. Власник стана неће одговорати за наношење повреда са смртним исходом ако тврдим предметом удари човека који је ноћу провалио у његов стан и тиме га убије, или ако ноћу буде физички нападнут на улици, па употреби нож и њиме нападачу нанесе смртне повреде. Неће одговорати ни онда ако му дању више лица провали у стан, па употребом оружја за које има дозволу ношења пуца и при том усмрти једног од провалника.¹⁹ Суд ће у сваком предмету испитивати све околности дела те да ли се радило о случају нужне одбране, као и да ли је радња власника некретнине била пропорционална интензитету напада.

Ако до напада не дође а лице предузме одбрамбене радње, онда мора да одговара за учињено дело. Не постоји нужна одбрана ни онда ако учинилац прекорачи њен интензитет и свесно убије нападача (дакле, није био у стању страха и узрујаности), на пример не може да са терасе убије човека који је дању преко ограде ушао у његово двориште да украде јабуке. Учиниолац ће одговорати и онда ако лопатом или неким другим оруђем нанесе смртну повреду лицу које му дању из ограђеног дворишта жели отуђити бицикл или какав други предмет у његовом власништву. Наиме, нужном одбраном се повреда са смртним исходом нанесена приликом провале у стану припадајући ограђени простор може сматрати само онда ако је напад извршен оружјем.²⁰ Неће се сматрати нужном одбраном ни у Мађарској судској пракси познати случај, када пољопривредник коме су лопови учестало отуђивали летину, ради одбране имовине у ограду угради струју, па лопов погине од струјног удара. Међутим, нема препреке да се у ограду уведе струја мањег интензитета (која делује упозоравајуће, али не доводи до смрти), а уколико би ипак, услед струјног удара наступила смрт, онда ће суд у зависности од свих околности проценити да ли је власник некретнине предузео потребне мере да у ограду уграђено одбрамбено средство никоме не нанесе повреде.

У вези критеријума на основу којих треба оцењивати постојање опасности постоје два основна схватања: по једном се процена темељи на познавању ситуације (дакле и на целокупном људском стручном знању у мо-

¹⁹Sajtóanyag 2013. július 1-jén hatályba lép Magyarország új Büntető Törvénykönyve.

²⁰ Исто.

менту догађаја),²¹ док друго схватање полази од објективног критеријума те се за мерило узима објективан посматрач. Драган *Јовашевић* сматра да се као мерило треба узети могућност процене опасности од стране просечног човека.²²

У *Србији* се нужна одбрана не кажњава, а закон ју дефинише као одбрану која је неопходно потребна да учинилац од свог добра или добра другог одбије истовремен противправан напад.²³ Прекорачење нужне одбране кажњава се, али се таквом учиниоцу казна може ублажити, а може бити и ослобођен од казне ако је до прекорачења границе нужне одбране дошло услед јаке раздражености или препаста изазване нападом. (члан 19.). Крајња нужда наступа када лице у одбрани своје или туђе имовине и јавног интереса од неодклоњиве угрожености нанесе штету која није већа од штете коју би претпео, или ако је из страха или оправдане узбуђености прекорачило степен крајње нужде. Нема крајње нужде у случају лица које се бави делатношћу повезаном са опасношћу (члан 24.), ни за учиниоца који је сам изазвао опасност, али се њему казна може ублажити ако је дело учинио из нехата или је прекорачио границе крајње нужде, а може се и ослободити од казне у случају да је до прекорачења границе крајње нужде дошло под посебно олакшавајућим околностима (члан 20.).

Нужна одбрана је по *хрватском* закону одбрана која је преко потребна да се од себе или другог одбије истовремени или непосредно предстојећи противправни напад.²⁴ Не постоји противправност уколико је прекорачена граница нужне одбране због „испричиве јаке препаста проузрочене нападом” (члан 21.). Учиниоца који прекорачи границе нужне одбране може се блаже казнити. Ово решење је на трагу норме из чл. 16. швајцарског КЗ „према којем се разликује прекорачење као разлог за (облигаторно) ублажавање казне и прекорачење изазвано афектом као разлог за искључење кривње.”²⁵ *Крајња нужда* постоји код противправне радње учињене ради тога да се од себе или другог отклони истовремена опасност која се на други начин није могла отклонити ако је учињено зло мање од онога које је претило и ако није био дужан изложити се опасности (члан 22.).

²¹ C. Roxin: *Strafrecht, Allgemeiner Teil*, Band I, Beck, München, 2006., стр. 731.

²² Dragan Jovašević: *Nužna odbrana i krajnja nužda*, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2007., стр. 216.

²³ Zoran Stojanović: *Odnos krajnje nužde sa nužnom odbranom*. Revija za kriminologiju i krivično pravo 2011, vol. 49, br. 2-3, стр. 13-26

²⁴ I. Martinović op. cit. стр. 869.

²⁵ Ksenija Turković – Aleksandar Maršavelski (ured.): *Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva*, стр. 45.

3. Разлози за некажњавање

Мађарски КЗ таксативно набраја пет разлога када се учинилац не кажњава. То су: смрт учиниоца, застара, помиловање, делотворно кајање и други законом прописани разлог (члан 25.).²⁶

3.1. Делотворно кајање

Чланом 29. прописано је да се не кажњава лице које је пре подизања оптужнице признало почињење кривичног дела против живота, тела и здравља, људске слободе, достојанства и појединих основних права, саобраћајних деликата, дела против имовине односно имовинског власништва, као и кривичних дела за која је запређена казна затвора до три године, ако је у оквиру процеса посредовања прихваћена нагодба те је учинилац сходно истој отклонио почињену штету. Иста ова одредба примењује се и на малолетнике који су учинили кривично дело за које је запређена казна до пет година затвора (члан 107.). Међутим, она се не односи на вишеструке рецидивисте, на кривична дела учињена у оквиру злочиначке организације, ако је деликтом нанесена смрт, односно ако је дело починило лице пуштено на условну слободу.

Члан 213. *хрватској* КЗ познаје институт делотворног кајања у погледу кривичних дела загађења животне средине (чл. 193.), испуштања загађујућих супстанци са пловног објекта (чл. 194.), угрожавања животне средине отпадом (чл. 196.), угрожавања животне средине постројењем (чл. 197.) и угрожавања животне средине радиоактивним супстанцама (чл. 198.), па суд може ослободити учиниоца казне ако он пре наступа тешких последица добровољно отклони опасност или стање које је проузроковао. Образложење оваквог решења лежи у чињеници да је данас код кривичних дела против животне средине кажњавање могуће и код нехата, а институт делотворног кајања пружа могућност да се избегне изрицање казне тамо где за то нема посебне потребе. Сем тога се даје подстицај учиниоцима да отклоне онечишћење пре него што наступе тешке последице. За овакву нормативу су као узори из упоредног права послужили чл. 330б немачког КЗ те чл. 183б аустријског КЗ.²⁷ Аутори Коментара хрватског КЗ-а сматрају да се овај институт примењује и код дела срамоћења - по узору на чл.

²⁶ Krisztina Karsai: *A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok*. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest: Complex Kiadó, 2013. str. 72-95.

²⁷ Ksenija Turković – Aleksandar Maršavelski (ured.): *Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva*, str. 102, 132, 136,137, 148, 173–174, 190–191.a, 213, 228,

249, 250, 253–254, 258, 265, 294, 296, 305, 309, 327–328, 367.

174. ст. 4. швајцарског КЗ – као факултативно ослобођење од казне учиниоца који призна неистинитост чињеничних тврдњи те их опозове.²⁸

II. САНКЦИЈЕ

Главом VII. прописане су следеће санкције: *лишење слободе, притвор, рад за општи интерес, новчана казна, забрана обављања делатности, забрана управљања моторним возилом, искључивање, забрана посећивање јавних места као споредна казна* (члан 33.). Ако горња граница кажњавања није виша од три године казне лишења слободе, онда уместо затвора може да се изрекне притвор, рад за општи интерес, новчана казна, забрана обављања делатности, забрана управљања моторним возилом, искључивање, забрана посећивање спортских манифестација и протеривање, али се истовремено може изрећи и више тих казни. Ако је за дело прописана казна притвора, онда уместо њега, или уз њега могу да се изрекну рад за општи интерес, новчана казна, забрана обављања делатности, забрана управљања моторним возилом, искључивање, забрана посећивање спортских манифестација и протеривање, али и више тих казни истовремено. Међутим, не може се уз казну лишења слободе изрећи и притвор или рад за опште добро, а уз протеривање се не може изрећи и казна рада за опште добро или новчана казна.

У Србији су кривичне санкције: *казне, мере ујозорења, мере безбедности и васпитне мере*. Казне за учиниоце кривичног дела су: казна затвора, новчана казна, рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе. Казна затвора може се изрећи само као главна казна, а новчана казна, рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе могу се изрећи и као главна и као споредна казна. Ако је за једно кривично дело прописано више казни, само се једна може изрећи као главна казна (члан 43-44.). Праг кажњивости у Србији износи четрнаест година, док се васпитне мере и друге кривичне санкције могу изрећи малолетнику под условима прописаним посебним законом.

Хрватско право познаје следеће казне: *новчана казна, затвор и дугогодишњи затвор*. Затвор и дугогодишњи затвор могу се изрећи само као главне казне, а новчана казна може се изрећи као главна али и споредна казна. Као замену за казну затвора или новчану казну суд може изрећи *рад за опште добро* (чл. 40.).

²⁸ Исто, стр. 203.

1. Казне

а) *Пријвор* може да траје од пет до деведесет дана и издржава се у заводу за извршавање казни. (члан 46.).

б) *Рад за ошшије добро* утврђује се у сатима и може да траје од најмање 48 до највише 312 часова. Осуђени треба да га обави бесплатно, током једног дана у недељи (када је слободан). Ако га не обави, или га не изврши у целости, онда се тај рад замењује казном лишења слободе која може да траје и краће од деведесет дана и издржава се у заводу за извршавање казни (члан 47-48.).

У Србији је *рад у јавном интересу* сваки онај друштвено користан рад којим се не вређа људско достојанство и који се не врши у циљу стицања добити, а може се изрећи за кривична дела за која је прописан затвор до три године или новчана казна. Рад у јавном интересу не може бити краћи од шездесет часова нити дужи од тристашездесет часова, а траје шездесет часова у току једног месеца и мора да буде обављен за време које не може бити краће од месец дана, нити дуже од шест месеци. Ако осуђени не обави део или све часове изречене казне, суд ову казну замењује казном затвора тако што за сваких започетих осам часова рада у јавном интересу одреди један дан затвора. Уколико учинилац испуњава све своје обавезе везане за рад у јавном интересу, суд му може дужину овог рада умањити за једну четвртину (члан 52.).

У Хрватској суд може изречену новчану казну у износу до тристо шездесет дневних износа или казну затвора у трајању до једне године заменити радом за опште добро. Суд изречену казну затвора у трајању до шест месеци замењује радом за опште добро, тако да се један дневни износ замени са два сата рада, а кад казну затвора замењује радом за опште добро, онда се један дан затвора замењује са два сата рада. Рад за опште добро може се извршити само уз пристанак осуђеника који га је дужан извршити у року који му одреди надлежно тело за пробацију а који не може бити краћи од једног месеца ни дужи од две године рачунајући од почетка извршавања рада за опште добро. Ако осуђеник својом кривицом не изврши овај рад, онда суд одлуком одређује извршење изречене казне у целости или у неизвршеном делу, а ако осуђеник није крив за неизвршење рада, онда ће надлежно тело за пробацију продужити овај рок (чл. 55.).

в) *Новчана казна* се у Мађарској утврђује у дневним износима (минимални дневни износ је хиљаду, а максимални петсто хиљада форинти) и то најмање тридесет а највише 540 дневних износа тако да се осуђеном може омогућити плаћање у ратама на рок од две године (члан 50.). Ради поређења поменимо да је у Аустрији најмања мера једног дневног износа износ од четири евра, у Немачкој један евро, у Пољској 2,5 евра, а највиша мера

дневног износа је петсто евра у Аустрији (чл. 19 ст. 2. аустријског КЗ), пет хиљада евра у Немачкој (чл. 40 ст. 2. немачког КЗ), те три хиљаде франака у Швајцарској (чл. 34. ст. 2. швајцарског КЗ).²⁹

У Србији се новчана казна може одмерити и изрећи или у дневним износима (број дневних износа не може бити мањи од десет, нити већи од триста-шездесет) или у одређеном износу, а за кривична дела учињена из користољубља се новчана казна као споредна казна може изрећи и кад није прописана законом или кад је законом прописано да ће се учинилац казнити казном затвора или новчаном казном, а суд као главну казну изрекне казну затвора. Висина дневног износа утврђује се тако што се разлика између прихода и нужних расхода учиниоца кривичног дела у протеклој календарској години подели са бројем дана у години. Један дневни износ не може бити мањи од петсто динара, нити већи од педесет хиљада динара. Новчана казна не може бити мања од десет хиљада динара, ни већа од милион динара, а за кривична дела учињена из користољубља већа од десет милиона динара (члан 48-50.).

У Хрватској се новчана казна изриче у дневним износима (не може бити мања од тридесет нити већа од тристо шездесет дневних износа), осим за кривична дела учињена из користољубља, кад се може изрећи до пет стотина дневних износа или кад је новчана казна од пет стотина дневних износа изричито прописана законом. Висина дневног износа утврђује се узимајући у обзир учиниоачеве приходе и имовину те просечне трошкове нужне за уздржавање учиниоца и његове породице. Дневни износ не може бити мањи од двадесет куна ни већи од десет хиљада куна. Новчану казну треба платити у року који одреди суд (не може бити краћи од тридесет дана нити дужи од шест месеци), а може му се наложити и отплата у ратама на рок до једне године. Ако се новчана казна не плати, а не може се ни присилно наплатити у року од три месеца, суд уз пристанак осуђеника може донети одлуку о замени новчане казне радом за опште добро, на начин да се један дневни износ замени са два сата рада, при чему рад за опште добро не сме премашити седамстодвадесет сати. Ако осуђеник не пристане на рад за опште добро или га не изврши, онда се новчана казна, односно рад за опште добро замењује казном затвора тако да се један дневни износ замењује са једним даном затвора (чл. 42-43.).

d) *Забрана обављања делатности* се изриче лицу које је учинило кривично дело кршећи правила професије или користећи односно злоупотребавајући своје занимање (руководилац и члан управе привредне организације, члан надзорне комисије привредног друштва или задруге, односно приватне фирме, приватни предузетник, руководилац цивилног дру-

²⁹ Ksenija Turković – Aleksandar Maršavelski (ured.): *Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva*, str. 68.

штва). Може да се изрекне на одређено време (од једне до десет година) или трајно, с тим да се време проведено у затвору не урачунава у време трајања ове санкције. Суд може на молбу осуђеног укинути казну трајне забране обављања делатности ако је прошло десет година од дана изрицања казне а суд оцени да је учинилац опет заслужио да обавља делатност, али се та дозвола не може дати члану криминалне организације (члан 52-54.).

У Србији је забрана вршења позива, делатности и дужности прописана у Глави шестој као једна од мера безбедности са циљем да се учиниоцу кривичног дела забрани вршење одређеног позива и делатности или свих или неких дужности везаних за располагање, коришћење, управљање или руковање туђом имовином или за чување те имовине, ако се оправдано може сматрати да би његово даље вршење такве делатности било опасно. Трајање ове мере је идентично као у Мађарској (не може бити краће од једне године нити дуже од десет година), рачунајући од дана правноснажности одлуке, с тим да се време проведено у затвору, односно у здравственој установи у којој је извршена мера безбедности не урачунава у време трајања ове мере (члан 85.).

Хрватски закон у Глави V. прописује забрану обављања одређене дужности или делатности као једну од мера безбедности такође у трајању од једне до десет година рачунајући од извршности судске одлуке ако је учинилац дело учинио у обављању дужности или делатности те ако постоји опасност да ће злоупотребом те дужности или делатности поновно учинити кривично дело. Ни у Хрватској се време проведено у затвору, казненом заводу или установи не урачунава у време трајања ове мере. Суд може учиниоцу појединих законом прописаних дела учињених на штету детета изрећи забрану обављања оних дужности или делатности при вршењу којих долази у редовни контакт са децом и онда када ова дела нису била учињена у обављању дужности и делатности, а поменута забрана се може изрећи и доживотно (чл. 71.).

е) *Забрана управљања возилом* може да се изрекне лицу које је учинило кривично дело управљајући возилом у алкохолисаном стању или под утицајем опијата или је за извршење кривичног дела користило возило. Забрана може да се односи на ваздушни, железнички, водни и јавни друмски саобраћај, а траје одређено време (од једног месеца до десет година) или трајно (ако је учинилац неспособан за вожњу). Суд може на молбу осуђеног укинути казну трајне забране управљања возилом ако је прошло десет година од дана изрицања казне а суд оцени да је осуђени опет заслужио да управља возилом (члан 55-56.).³⁰

³⁰ Види опширније: Krisztina Karsai: *Közlekedési bűncselekmények*. Bíróági Gyakorlat Füzetek 4. Opten Kiadó, Budapest, 2013.

У Србији се забрана управљања моторним возилом може изрећи учиниоцу кривичног дела којим се угрожава јавни саобраћај ако суд оцени да тежина учињеног дела, околности под којима је оно учињено или раније кршење саобраћајних прописа од стране учиниоца показују да је опасно да он управља моторним возилом одређене врсте или категорије. Трајање ове мере не може бити краће од три месеца нити дуже од пет година, рачунајући од дана правноснажности одлуке, с тим да се време проведено у затвору, односно у установи у којој се извршава мера безбедности или васпитна мера не урачунава у време трајања ове мере (чл. 86.).

У Хрватској се забрана управљања моторним возилом може изрећи учиниоцу кривичног дела против безбедности саобраћаја кад постоји опасност да ће управљајући моторним возилом угрозити јавни саобраћај. Забрана се односи на све категорије возила, а изузетно се одређена категорија возила може изузети када посебне околности упућују на то да се сврха мере неће тиме угрозити. Трајање ове мере одређује се у трајању које не може бити краће од једне ни дуже од пет година, изузетно може бити доживотно, а почиње тећи одузимањем возачке дозволе, уписом забране за одређену категорију возила у возачку дозволу, односно забраном издавања возачке дозволе учиниоцу који је нема, с тим да се време проведено у затвору, казненом заводу или установи не урачунава у време трајања мере. Ако суд укине забрану учинилац мора поновно полагати возачки испит (чл. 72.).

f) *Искључивање из насеља, краја* је као казна предвиђена за лице чији боравак у неком месту представља опасност за општи интерес, па се може искључити из једнога или више насеља односно из одређених делова државе. Санкција може да траје од једне до пет година и почиње тећи од дана правоснажности пресуде. Ако се изриче уз казну лишавања слободе, онда се у тај рок не урачунава време проведено у затвору (члан 57.).

g) *Забрана њосећивања сјорске манифестације* траје од једне до пет година и почиње тећи од дана правоснажности пресуде. У време забране не урачунава се време проведено на казни лишења слободе (члан 58.).

У Србији се забрана присуствовања одређеним спортским приредбама може изрећи као мера учиниоцу кривичног дела, када је то ради заштите опште безбедности неопходно, а извршава се тако што је учинилац кривичног дела дужан да се непосредно пре почетка времена одржавања одређених спортских приредби лично јави службеном лицу у подручној полицијској управи, односно полицијској станици, на подручју на којем се учинилац затекао и да борави у њиховим просторијама за време одржавања спортске приредбе.³¹ Трајање ове мере је у Србији идентично оном у Мађарској (од једне до пет година). Ако после издржане казне затвора, учини-

³¹ Nenad Đurđević: *Krivična odgovornost za nasilje i nedolično ponašanje na sportskim priredbama u Republici Srbiji*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, 2/2010., str. 285.-308.str. 300.

лац прекрши забрану присуствовања одређеним спортским приредбама, суд га може казнити затвором од тридесет дана до три месеца (члан 89б).

У *Хрвајској* ову материју регулише посебан Закон о спречавању нереди на спортским такмичењима.³²

h) *Проштеривање странца из земље* изриче се странцу чији је боравак у земљи непожељан, а може бити на одређено време (од једне до десет година) или трајно (ако је осуђен због кривичног дела за које је забрањена казна дужа од десет година и његов боравак у држави представља опасност за јавну безбедност). Не може се протерати лице које има статус избеглице, док се лице са статусом мигранта и правом трајног боравка може протерати само онда ако је учинило кривично дело кажњиво казном лишења слободе у трајању дужем од пет година (члан 59-60.).

У *Србији* се странац који је учинио кривично дело може протерати са територије државе за време од једне до десет година. Време трајања протеривања рачуна се од дана правноснажности одлуке, с тим да се време проведено у затвору не урачунава у време трајања ове мере. Не може се протерати учинилац који ужива заштиту у складу са ратификованим међународним уговорима (члан 88.).

У *Хрвајској* ову материју регулише посебан Закон о странцима.³³

i) *Забрана учешћивања у јавним њословима* изриче се правоснажно осуђеном

учиниоцу кривичног дела недостојном да учествује у истима: нема изборно право ни право гласања на референдуму и грађанској иницијативи, не може бити службено лице, члан представничког тела односно комисије и не може да учествује у њиховом раду, не може бити делегат скупштине или тела организованог на основу међународног уговора, не може добити војнички чин, признање и одликовање, не може бити правни заступник, не може обављати функцију у јавном фонду, задужбини, нити бити руководилац цивилне организације. Наступањем правоснажности пресуде лицу којем је изречена ова забрана престаје свака функција коју је до тада имао. Најкраће време трајања ове казне је једна година, а најдуже десет година (у овај рок се не урачунава време проведено у затвору, члан 61-62.).

³² Закон о спречавању нереди на спортским натјечањима Прочишћени текст закона. Народне новине Републике Хрватске 117/03, 71/06, 43/09, 34/11. - <http://www.zakon.hr/z/445/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-nereda-na-%C5%A1portskim-natjecanjima> (датум преузимања: 3. маја 2014.)

³³ Закон о странцима. Прочишћени текст закона. Народне новине Републике Хрватске 130/11, 74/13. <http://www.zakon.hr/z/142/Zakon-o-strancima> (датум преузимања: 3. маја 2014.)

2. Мере

У Глави VIII. мађарског закона прописане су следеће мере: *ојомена* (члан 64.), *ставања на пробу* на период од једне до три године (за кривично дело за које је забрањена казна у трајању до три године затвора, члан 65.), *рад на отклањању штете* (за дело за које је забрањена казна у трајању до три године затвора може да се одложи за годину дана и одреди вршење овога рада, члан 67.), *заштитнички надзор* (лицу које је са доживотне казне затвора пуштено на условну слободу или другом лицу на условној слободи, а може да траје од пет до петнаест година, члан 69.), *заплена* (члан 72.), *одузимање имовине* (члан 74.), *онемогућавање приступања електронским подацима* (члан 77.), *принудно лечење* (члан 78.). Опомена, стављање на пробу и рад на отклањању штете могу да се изрекну као самосталне санкције (члан 63.). Ове мере се не могу изрећи рецидивистима и учиниоцима деликата извршених у склопу криминалне организације.

У Србији су *условна осуда* (учиниоцу коме је утврђена казна затвора у трајању мањем од две године) и *судска ојомена* (за кривична дела за која је прописан затвор до једне године или новчана казна, а за одређена кривична дела и кад је прописан затвор до три године) предвиђене као *мере уозорења* (чл. 64-65, 77.). Главом VI. (чл. 79.) су прописане следеће *мере безбедности*: *обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи*; *обавезно психијатријско лечење на слободи*; *обавезно лечење наркомана*; *обавезно лечење алкохоличара*; *забрања вршења пивара, делатности и дужности*; *забрања управљања моторним возилом*; *одузимање предмета*; *протеривање странца из земље*; *јавно објављивање пресуде*; *забрања приближавања и комуникације са оштећеним* (до три године, члан 89а); *забрања присисивања одређеним спортистима* (члан 79.). Неке мере безбедности могу се изрећи и неурачунљивом лицу које је учинило противправно дело законом предвиђено као кривично дело (члан 80. став 2).

Хрватски закон предвиђа следеће мере безбедности: *обезно психијатријско лечење*, *обавезно лечење од зависности*, *обавезно психосоцијални тренинг*, *забрања обављања одређене дужности или делатности*, *забрања управљања моторним возилом*, *забрања приближавања*, *удаљење из заједничког домаћинства*, *забрања приступања интернету и заштитни надзор по њеном извршењу казне затвора* (чл. 65.).

3. Малолетничка деликвенција

Главом IX. регулисано је санкционисање малолетника који могу да буду осуђени на затворску казну (од једног месеца до десет односно петнаест година зависно од старости малолетника) или на казну боравка у васпитно-поправном дому. Учиниоцу који у тренутку почињења дела није

навршио 16. годину живота може се изрећи *зайворска казна* у трајању од највише десет година за кривично дело за које је прописана казна доживотног лишења слободe, односно пет година за деликт за који је забрањена затворска казна у трајању дужем од пет година, док се учиниоцу који је у тренутку почињења дела навршио 16. годину живота може изрећи затворска казна у трајању до петнаест година за кривично дело за које је прописана казна доживотног лишења слободe, односно десет година за деликт за који је забрањена затворска казна у трајању дужем од десет година или пет година за дело за које је предвиђена затворска казна у трајању дужем од пет година (члан 108-109.). Казна лишења слободe извршава се у затвору, ако је малолетник осуђен на затворску казну дужу од две године или ако се ради о повратнику, док се притвор може одредити на рок од три до тридесет дана. *Рад за оишије добро и рад на оиклањању шијеише* може се изрећи лицу које је навршило 16. годину живота, а *новчана казна* малолетнику који има сопствене приходе (минимално 15, а максимално 250 дневних износа чија висина се креће од 500 до 50 хиљада форинти). *Прошеривањем из државе* се кажњава малолетник коме је изречена казна затвора у трајању од најмање десет година, ако његов боравак у земљи представља опасност за јавну безбедност те се тиме не угрожава право на породични живот. *Забрана уживања јавних йрава* може се изрећи само осуђенику на затворску казну у трајању дужем од једне године. Сем ових санкција постоји још и *искључивање са йодручја* које се међутим, не може изрећи лицу које тамо живи са својом породицом (члан 110-119.). Казна *васийишања у васийишој усйанови* може да се изрекне само лицу које није навршило двадесету годину живота, а траје од једне до четири године. Осуђени се може пустити на слободу након што одслужи барем једну годину (члан 120).

4. Казне за најтежа кривична дела

Мађарски закон предвиђа казну затвора на *одређено време* или казну *доживојшој зайвора*, односно *сйварној доживојшој зайвора* која може да се изрекне лицу које је у тренутку учињења дела навршило двадесету годину живота (члан 41.). Међу наведеним казнама су евидентне разлике како у законској регулативи, тако и у судској пракси, односно извршењу казне.³⁴ Најблажа казна лишења слободe може да се изрекне у трајању од три месеца, а најдужа у трајању од двадесет година, док је за учињење кривичног дела у склопу злочиначке организације, за нарочито тешко кривично дело те за дело вишеструких рецидивиста или као кумулативна санкција забрањена казна затвора у трајању од 25 година (члан 34-36.). На

³⁴ Види опширније: Ferenc Nagy: *Hosszú tartam*. In: *Börtönügyi Szemle*, 2005/2. str. 7–18.

основу судске одлуке пуштање осуђеног на условну слободу дозвољено је најраније након што одслужи 2/3 затворске казне, а рецидивисти након што одслужи 3/4 казне. У поједином случају који захтева посебно благ режим, ако је изречена казна лишавања слободе у трајању краћем од пет година, суд може пресудити да се осуђени пусти на условну слободу након што одслужи половину казне (члан 38.). Учинилац осуђен на доживотну казну затвора - ако суд није искључио могућност његовог пуштања на условну слободу – може бити пуштен на условну слободу најраније након што је одслужио 25 година затворске казне, а најкасније након што осуђеник одслужи 40 година казне (члан 43.). Одлука о томе када ће се и хоће ли се осуђени пустити на условну слободу зависи од његовог претходног живота и чињенице да ли је био кажњаван и за која кривична дела. Суд у пресуди треба да наведе рок од када може да се затражи условно пуштање на слободу или треба да истакне да се искључује могућност условног пуштања на слободу (члан 42.). Не може да се пусти на условну слободу вишеструки рецидивист или лице које казну лишења слободе треба да проведе у казненом заводу, Члан 44. таксативно набраја кривична дела чији учиниоци не могу да буду пуштени на условну слободу. То су: *теноцид* (члан 142. ст. 1. закона), *кривично дело ѓрођив човечансџва* (143. § ст. 1.), *аџарџхеид* (144. § ст. 1. и 3.), *квалификовани случај ѓешкоџ насиља ѓрема раџном изасланику* (148. § ст. 2.), *насиље ѓрођив иџићених лица* (149. § ст. 1–2.), *ѓримена међународним конвенцијама забрањеноџ оружја* (155. § ст. 1.), *друђа дела раџноџ злочина* (158. §), *кривично дело ѓешкоџ убисџтва* (160. § ст. 2.), *ѓешко дело оџмице људи* (190. § ст. 3–4.), *ѓешко дело ѓрџовине људима* (192. § ст. 6.), *насилно рушење усџавноџ ѓорейка* (254. § ст. 1.), *ѓешко дело разарања* (257. § ст. 2.), *ѓешко дело ѓобуне заџвореника* (284. § ст. 4.), *ѓероризам* (314. § ст. 1.), *ѓеже квалификовано дело ѓреузумања власџи над возилом* (320. § ст. 2.), *ѓешко дело изазивања оџиџе оџасносџи* (322. § ст. 3.), *ѓешко дело ѓобуне* (442. § ст. 4.), *ѓешко дело насиља ѓрођив надређеноџ или службујућеџ кадра* (445. § ст. 5.), ако је учињено применом силе против лица или ствари.

У Србији је прописана казна затвора у трајању од тридесет дана до двадесет година, а за најтежа кривична дела и најтеже облике тешких кривичних дела може се изузетно прописати и казна затвора од тридесет до четрдесет година. Казна затвора од тридесет до четрдесет година може се изрећи само лицу које је у време извршења кривичног дела навршило двадесет једну годину живота (чл. 45.). Предвиђена је могућност условног отпуста са издржавања казне осуђеног који је издржао две трећине казне затвора, ако се у току издржавања казне тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати, те да неће

учинити ново кривично дело. При оцени да ли ће се осуђени условно отпустити узима се у обзир његово владање за време издржавања казне, извршавање радних обавеза, с обзиром на његову радну способност, као и друге околности које показују да је постигнута сврха кажњавања. Не може се условно отпустити осуђени који је током издржавања казне два пута дисциплински кажњаван и коме су одузете додељене погодности (члан 45-46.).

Казна затвора у *Хрвајској* не може бити краћа од три месеца ни дужа од двадесет година, а за нарочито тешке злочине је прописана казна дуго-трајног затвора која не може бити краћа од двадесет и једне ни дужа од четрдесет година (може да се изрекне само учиниоцу који је у моменту извршења дела навршио осамнаест година). Изузетно, за кривична дела учињена у стицају може да се изрекне јединствена казна у трајању од педесет година (чл. 44-46.). Суд може осуђеника пустити на условни отпуст ако је издржао најмање половину казне на коју је осуђен, али не мање од три месеца. При одлучивању о предлогу за отпуст суд ће ценити личност осуђеника, његов пређашњи живот и осуђиваност, однос према учињеном кривичном делу и жртви, понашање током издржавања казне затвора те његову спремност за укључивање у живот на слободи (чл. 59.)

4.1. Кривична дела против живота и тела

Мађарски закон у Глави XV. прописује кривична дела против живота, тела и здравља: *убиство* (кажњиво затворском казном у распону од пет до петнаест година, а ако је учињено с умишљајем, из користољубља, ниских побуда или против службеног лица, детета млађег од 14 година, старог и немоћног лица, односно против више лица онда се кажњава затворском казном у трајању до двадесет година или доживотном казном затвора, члан 160.), *телесна повреда* (лакша повреда која зацељује за осам дана затворском казном до две године, а повреда која зацељује дуже од осам дана затворском казном до три године ако је учињено над лицем које није у стању да се брани, односно затворском казном од једне до пет година ако је лакша повреда довела до инвалидности или тешког нарушавања здравља, те казном лишења слободе у трајању од две до осам година ако је довело до животне опасности или смрти, члан 164.).³⁵

Главом XIII. *српској* КЗ прописане су казне за кривична дела против живота и тела. Убиство се кажњава затвором од пет до петнаест година

³⁵ Krisztina Karsai: *Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények*. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Complex Kiadó. Budapest, 2013. str. 309-337.

(члан 113.), а тешко убиство (ту спада и убиство службеног или војног лица, судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског и другог службеника у вези са вршењем службене дужности или свирепо убиство) затвором у трајању од најмање десет година или затвором од тридесет до четрдесет година (члан 114.).

Хрвајски КЗ у Глави X. прописује да се убиство кажњава казном затвора од најмање пет година или казном затвора од најмање десет година или казном дуготрајног затвора ако је учињено на окрутан или подмукао начин, ако је убијено лице посебно рањиво због његове доби, теже телесне или душевне сметње или трудноће, ако је убијено блиско лице које је учинилац већ раније злостављао, или је убиство учињено из користољубља, безобзирне освете, мржње или из других ниских побуда, односно ако је убијено службено лице у вези са обављањем службене дужности (члан 110-111.).

Главом XVIII. мађарског КЗ прописана су кривична *дела њројив људске слободе*.³⁶

а) Тако се *отмица* кажњава затвором у трајању од две до осам година, а отмица малолетника или отмица извршена у склопу криминалне организације, коришћењем оружја или против службеног лица затворском казном у трајању од пет до петнаест година. Ово кривично дело се кажњава лишавањем слободе у трајању од пет до десет година или доживотним затвором ако је отет малолетник млађи од 14 година, или ако је отмица изазвала тешке последице, односно ако је довела до смрти. Казна затвора од десет до двадесет година или доживотног затвора изриче се ако услед отмице дође до намерног убиства (члан 190.). Затворском казном у трајању до три године кажњава се лице које зна да се припрема отмица а о томе не обавести жртву или надлежну службу (члан 191.).

У *Србији* се отмица кажњава затвором од две до десет година или затвором од три до дванаест година ако је извршена уз претњу убиством или тешком телесном повредом отетом лицу, односно затвором од три до петнаест година ако је отет малолетник или је отето лице задржано дуже од десет дана или је према њему поступано на свиреп начин или му је тешко нарушено здравље, односно затвором од пет до осамнаест година ако је услед отмице наступила смрт отетог лица или је дело извршено од стране групе (члан 134.).

Отмица се у *Хрвајској* кажњава казном затвора од шест месеци до пет година, или затвором од једне до десет година ако је дело учињено уз

³⁶ Zsolt Szomora: *Az emberi szabadság elleni bűncselekmények*. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest: Complex Kiadó, 2013. str. 388-402.

претњу да ће се отето лице усмртити, или је учињено на окрутан начин, или је отетом лицу проузрочена тешка телесна повреда, или је учињено према детету или особи с тежим инвалидитетом, односно казном затвора од три до петнаест година ако је проузрочена смрт отетог лица (члан 137.).

б) У Мађарској се *трговина људима* кажњава затворском казном од једне до пет година, или казном од две до осам година ако је учинилац применио силу или се користио својим службеним положајем, односно казном од пет до десет година ако се ради о трговини малолетним лицем, а казном од пет до петнаест година ако је оштећени малолетник млађи од 14 година. У нарочито тешким случајевима малолетника који није навршио 14. годину живота може се изрећи и казна затвора до двадесет година или доживотног затвора (члан 192.).

Трговина људима се у *Србији* кажњава затвором од три до дванаест година, или затвором од најмање пет година ако је учињено према малолетном лицу. Затвором од пет до петнаест година кажњава се ако је дошло до тешке телесне повреде неког лица, а ако је наступила смрт једног или више лица, односно ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе учинилац се кажњава затвором од најмање десет година (члан 388.).

По члану 106. *хрвајској* КЗ трговина људима се санкционише казном затвора од једне до десет година, а ако је дело учињено према детету, или га је учинило службено лице у обављању своје службе, или је учињено у односу на већи број лица, или је свесно доведен у опасност живот једног или више лица, учинилац се кажњава казном затвора од три до петнаест година. Пристанак на искоришћавање самог лица на чију штету је трговина људима учињено нема утицаја на постојање тог кривичног дела.

ц) *Принудни рад* се у Мађарској кажњава затворском казном од једне до пет година, или казном од две до осам година ако је учињено угњетавањем или према малолетнику (члан 193.). *Принуда* се кажњава казном лишења слободе у трајању до три године (члан 195.).

У *Србији* се принуда кажњава затвором до три године, а ако је учињено на свиреп начин или претњом убиством или тешком телесном повредом или отмицом, кажњава се затвором од шест месеци до пет година, или затвором од једне до десет година ако је услед дела наступила тешка телесна повреда или друге тешке последице, односно затвором од три до дванаест година ако је услед дела наступила смрт принуђеног лица или је дело извршено од стране групе. Учинилац се кажњава затвором од пет до петнаест година ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе (члан 135.).

Принуда се у *Хрвајској* санкционише казном затвора до три године. Ово кривично дело се прогони по приватној тужби, осим ако је учињено

из мржње, према детету или лицу с тежим инвалидитетом односно блиском лицу (члан 138.).

д) Затворском казном до три године кажњава се *противправно лишење слободе*, а ако је учињено против малолетника, угњетавањем, оружјем и против немоћног лица онда се кажњава затворском казном у трајању од једне до пет година, док се затвором од две до осам година кажњава ако је ово потоње учињено против малолетника (члан 194.).

По члану 132 *српској* КЗ противправно лишење слободе се кажњава затвором до три године или затвором од шест месеци до пет година ако дело учини службено лице злоупотребом свог положаја или овлашћења, односно затвором од једне до осам година ако је противправно лишење слободе трајало дуже од тридесет дана или је вршено на свиреп начин или је оштећеном лицу услед тога тешко нарушено здравље. Учиниолац се кажњава затворском казном у трајању од две до дванаест година ако је оштећени умро.

По *хрватском* праву се противправно одузимање слободе кажњава казном затвора од шест месеци до пет година, а ако је учињено према детету, или је трајало дуже од петнаест дана, или је учињено на окрутан начин, или је проузрочена тешка телесна повреда, или је учињено од стране службеног лица у обављању службе или јавне власти, онда се учинилац кажњава казном затвора од једне до десет година. Казном затвора од три до петнаест година кажњава се учинилац ако је проузрокована смрт лица којем је противправно одузета слобода (члан 136.).

е) *Силоване* се кажњава затворском казном од једне до пет година, односно од две до осам година ако је силовано малолетно лице, или затвором од пет до десет година ако је малолетно лице млађе од 14 година, те затвором од пет до петнаест година ако је силовано лице млађе од 12 година (члан 197-198.).³⁷

У *Србији* се силоване кажњава затвором од три до дванаест година, или затвором од пет до петнаест година ако је услед дела наступила тешка телесна повреда лица према којем је дело извршено или ако је дело извршено од стране више лица или на нарочито свиреп или нарочито понижавајући начин или према малолетнику, односно затвором најмање десет година ако је силовано лице дете или је усмрћено (члан 178.).

Силоване се по *хрватском* КЗ кажњава казном затвора од једне до десет година (члан 153.).

Главом XVII мађарског закона прописани су деликти у *вези угрожавања здравља*: трговина опојном дрогом (кажњива од две до осам година

³⁷ Види опширније: Zsolt Szomora: *Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez.* Magyar Jog 2013. br. 60:(11) str. 649-657.

затвора, или казном затвора од пет до десет година ако је дело почињено у саставу криминалне организације или од стране службеног лица, односно ако је учињено унутар објеката Мађарске војске или Пореске и царинске дирекције, или казном затвора у трајању од пет до двадесет година затвора или доживотним затвором у случају знатне количине дроге (члан 176.). Ако пунолетно лице наркотике прода малолетнику на подручју где се обавља наставна, васпитна или делатност заштите деце, учинилац ће се казнити сакцијом лишења слободе у трајању од пет до десет година, а ако је продана знатна количина дроге, или је дело извршено у склопу злочиначке организације односно од стране службеног лица казном затвора у трајању од пет до двадесет година или доживотни затвор (члан 177.). Поседовање дроге кажњава се казном лишења слободе у трајању од једне до пет година, а ако је дрога продана или је дело извршено у склопу злочиначке организације односно од стране службеног лица онда је прописана казна затвора у трајању од пет до двадесет година затвора или доживотним затвором (члан 178.). Злоупотреба нових психоактивних материјала и продаја супстанци за побољшање спортског учинка (допинг) кажњава се затворском казном у трајању до три године а ако је дело извршено организовано или од стране криминалне организације онда казна затвора траје од једне до пет година или од две до осам година ако је препарат продан малолетнику (члан 184-185.)

У Глави XXIII *српској* КЗ се међу кривичним делима против здравља људи прописује да се неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога односно супстанци или препарата који су проглашени за опојне дроге кажњава затвором од три до дванаест година, а онај ко неовлашћено узгаја мак или психоактивну конопљу или друге биљке из којих се добија опојна дрога кажњава се затвором од шест месеци до пет година. Ако је дело извршено од стране групе, или је учинилац овог дела организовао мрежу препродаваца или посредника, учинилац се кажњава затвором од пет до петнаест година, а ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе, учинилац се кажњава затвором од најмање десет година. Но, учинилац дела који открије од кога набавља опојну дрогу може се ослободити од казне (члан 246.). Неовлашћено држање опојних дрога кажњава се новчаном казном или затвором до три године, а лице се може ослободити од казне ако открије од кога набавља опојну дрогу (члан 246а). Омогућавање уживања опојних дрога кажњава се затвором од шест месеци до пет година или затвором од две до десет година ако је дело учињено према малолетном лицу или према више лица или је изазвало нарочито тешке последице.

У *Хрватској* се навођење на трошење дроге или стављање исте на располагање кажњава казном затвора од шест месеци до пет година или казном затвора од једне до десет година ако је дело учињено према детету

или лицу са тежим душевним сметњама или у школи или на другом месту које служи образовању, васпитању, спортској или друштвеној активности деце или у његовој непосредној близини или у казненој установи, према више лица или ако га је учинило службено лице, здравствени радник, социјални радник, наставник, васпитач или тренер искоришћавајући свој положај. Казном затвора од три до петнаест година кажњава се учинилац ако је делом проузрокована смрт лица којем је дао супстанцу (Глава XIX. члан 191.). Неовлашћена производња и промет супстанци забрањених у спорту кажњава се казном затвора до три године, или казном затвора од шест месеци до пет година ако је дело учињено на штету малолетника или лица са тежим душевним сметњама, односно ако га учини службено лице у вези са службом или својом јавном овласти. Казном затвора од једне до осам година кажњава се организатор мреже препродавача или посредника, а казном затвора од три до петнаест година учинилац који проузрокује смрт лица којем је продао или је посредовао у продаји забрањених супстанци (191.а).

Од осталих тешких кривичних дела поменимо да су Главом XXIV. мађарског КЗ прописана *кривична дела против државе: насилна промена уставног уређења* (кажњиво затворском казном од пет до двадесет година или доживотном казном, члан 254.), *организовање ради рушења уставног уређења* (затворском казном од пет до десет година, члан 255.), *побуна* (затворском казном од две до осам година, а организатор и вођа побуне од пет до пенаест година, члан 256.), *велеиздаја* (затворском казном од пет до петнаест година, а у случају рата или позивом страних оружаних снага затворском казном од пет до двадесет година или доживотном казном члан 258.), *шпијунажа* (затворском казном од две до осам година, односно од пет до петнаест година или доживотном казном ако се издају веома строго чуване тајне, члан 261.) итд.

У Србији се *ујрожавање независности* (члан 305.) и *напад на уставно уређење* (члан 308.) кажњава затвором од три до петнаест година, *позивање на насилну промену уставног уређења* (члан 309.) затвором од шест месеци до пет година или затвором од једне до осам година ако се дело учини уз помоћ из иностранства, *оружана побуна* (члан 311.) затвором од три до петнаест година, *шпијунажа* (члан 315.) затвором од три до петнаест година, *одавање државне тајне* (члан 316.) затвором од једне до десет година, а ако је дело извршено за време ратног стања, или ванредног стања или је довело до угрожавања безбедности, економске или војне моћи Србије, учинилац се кажњава затвором од три до петнаест година, а *тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије* (члан 321.) која су имала за последицу смрт једног или више лица или су изазвала опасност за живот људи или су праћена тешким насиљима или великим разарањима или су довела до угрожавања безбедности економске или војне снаге зе-

мље, кажњавају се затвором од најмање десет година или затвором од тридесет до четрдесет година ако је учинилац са умишљајем лишио живота једно или више лица.

Главом XXXII. *хрвајској* КЗ прописано је да се *велеиздаја* (чл. 340.) кажњава казном затвора у трајању од најмање пет година, *присила према највишим државним дужносницима Републике Хрвајске* (чл. 346.) затвором од једне до осам година или казном затвора од три до дванаест година ако су у опасност доведени живот или тело државног дужносника или му је нанесена телесна повреда или је употребљено оружје или опасно оруђе, *одавање шајних йодайака* (чл. 347.) казном затвора од шест месеци до пет година или казном затвора од једне до десет година ако је дело учињено из користољубља, односно казном затвора од три до дванаест година ако је дело учињено за време ратног стања или непосредне ратне опасности, а *шијјунажа* (чл. 348.) се кажњава казном затвора од једне до десет година или казном затвора од три до петнаест година ако је дело учињено у време рата или оружаног сукоба.

Сходно нормама Римског статута (Статута Међународног кривичног суда) законом се у посебном поглављу регулишу кривична дела против човечности као и кривична дела ратног злочина. Глава XIII. мађарског КЗ набраја кривична дела против човечанства: *геноцид* (кажњив затворском казном у распону од десет година до доживотног затвора, а припремање геноцида од осам до десет година, члан 142.), *злочин против хуманости* (кажњив затворском казном од десет до двадесет година или доживотним затвором, а припремање тог злочина затворском казном од две до осам година, члан 143.), *ајартихеид* (затворском казном од десет до двадесет година или доживотним затвором, а припремање тог злочина затворском казном од две до десет година, члан 144.) те *одговорност команданџа* (члан 145.). У Глави XIV. регулисана су ратна кривична дела: *забрањено регрутовање* (затворском казном од једне до пет година, а малолетник од две до осам година затвора, члан 146.), *повреда примирја* (затворском казном од једне до пет година, односно од пет до десет година ако се тиме наносе изузетно тешке последице, члан 147.), *насиље против војног посланика* (казном лишења слободе у трајању до три године, у случају убиства од десет до двадесет година или доживотним затвором, члан 148.), *насиље према штићеним лицима у рају* (лишењем слободе у трајању до три године, а у случају убиства затвором од десет до двадесет година или доживотним затвором, члан 149.) итд.

У Србији је за *геноцид* прописана казна затвора од најмање пет година или од тридесет до четрдесет година (Глава XXXIV, члан 370.). *Злочин против човечности, рајни злочин против цивилног становништва, рајни злочин против рањеника и болесника* те *рајни злочин против рајних за-*

робљеника кажњава се затвором од најмање пет година или затвором од тридесет до четрдесет година (члан 371-374.), а *организовање и подстицање на извршење геноцида и рајних злочина* затвором од пет до петнаест година, припадање овој групи затвором од једне до осам година а припадање организованој криминалној групи затвором од две до десет година (члан 375.). *Тероризам* се кажњава затвором од пет до петнаест година, а ако је при извршењу дела наступила смрт једног или више лица или су проузрокована велика разарања, онда се учинилац кажњава затвором најмање десет година. Ако је учинилац са умишљајем лишио живота једно или више лица, кажњава се затвором најмање дванаест година или затвором од тридесет до четрдесет година (члан 391.). Јавно подстицање на извршење терористичких дела те врбовање и обучавање за вршење терористичких дела санкционише се затвором од једне до десет година (члан 391а-391б).

У *Хрвајској* се *геноцид* кажњава казном затвора најмање десет година или казном дуготрајног затвора, а јавно подстицање на геноцид казном затвора од једне до десет година (чл.88. Глава IX.). *Злочин проиш из човечности* кажњава се казном затвора најмање пет година или казном дуготрајног затвора (чл. 90.), *рајни злочин* казном затвора од најмање пет година или казном дуготрајног затвора, с тиме да се лице које заповеда кажњава као да је само учинило ово дело (чл. 91.). Одговорност заповедника или надређеног цивилног лица прописана је чланом 96. Он одговара ако не спречи лице којем је надређен да учини кривично дело па се кажњава као да га је сам учинио. Кажњава се казном затвора од три до петнаест година ако је пропустио дужни надзор над снагама које се налазе под његовом командом или стварном влашћу и надзором ако је морао знати да његове снаге чине или се спремају учинити неко од горе наведених кривичних дела, а ипак није предузео све нужне и разумне мере да их у томе спречи. *Тероризам* се кажњава казном затвора од три до петнаест година или казном затвора најмање десет година или казном дуготрајног затвора ако учинилац намерно усмрти једно или више лица (чл. 97.).

4. 2. *Остала кривична дела*

Насиље у породици (поједини случајеви наношења телесних повреда, принуде, повреде личне слободе и повреде угледа) постоји уз услов да учинилац живи или је живео у животној заједници са жртвом злостављања. Учинилац дела кажњава се затворском казном у трајању од једне до пет година. Новост је одредба да ово кривично дело сем жртве могу пријавити и комшије те друга лица. Учиноцу се може изрећи казна лишавања слободе у трајању до две године ако оштећеник-оштећена нису физички

злостављани, али се према њима десило душевно злостављање или су доведени у стање економске немогућности за самосталан живот.³⁸

Кривична дела против *службених лица и лица која обављају јавне функције* (на пример: хитна помоћ) сада се строже кажњавају. Насиље учињено према њима кажњава се казном затвора у трајању од једне до пет година (до сада три године), а ако је извршено групно или са оружјем онда се кажњава казном затвора у трајању од две до осам година (до сада пет година). Уз појачавање заштите лица која обављају јавне задатке, повећава се и њихова одговорност, јер се законом санкционише и кривично дело злоупотребе службене дужности, за које дело је предвиђена казна лишења слободе у трајању до три године. Прописана су и друга кривична дела у вези службене дужности, на пример незаконито испитивање поузданости.

Санкционисање *саобраћајних деликата* је построжено, па је тако на пример као посебно кривично дело кажњиво управљање моторним возилом под утицајем опијата. У случају кажњавања возње под утицајем алкохола или опијата обавезно се изриче казна забране управљања моторним возилом. Лице које у пијаном стању управља моторним возилом кажњава се лишавањем слободе у трајању до две године, са тиме да се трајање ове казне може повећати чак и до десет година уколико починилац проузрокује тешку телесну повреду, или масовну саобраћајну незгоду.

Штети се и ђирошачи тиме што се законом санкционише превара код презентације производа или изношење неистинитог чињеничног стања, односно давање информација о учинку артикла на здравље и животну средину те о његовим карактеристикама на начин који купце може да доведе у заблуду.

Међу *имовинским деликтима* се квалификованим случајем санкционише дело привредне преваре (од стране фиктивне фирме) и преваре почињене употребом система информисања учињено на штету старијих лица и инвалида. Кажњавају се и сва дела којима се преваром наноси штета са циљем прибављања имовинске користи, па се преваром сматра и случај коришћења услуге и избегавања да се за то плати (на пример неплаћање хотелске собе или најма стана). Нарочито строго се санкционише привредни криминал почињен у државним предузећима путем плаћања послова који нису направљени, на пример плаћања разних фиктивних студија.

У Глави XXVII. *ђривична дела корупције: давање мита* (кажњиво затворском казном до три године, или до пет година ако дело учини лице овлашћено на самостално поступање, те од две до осам година ако је дело учињено организовано или од стране криминалне организације, члан 290) и *ђримање мита* (кажњиво затворском казном до три године,

³⁸ <http://www.kormany.hu/download/2/ff/e0000/SAJTÓANYAG.pdf>

или од једне до пет година ако је лице овим делом повредило своју обавезу, те од две до осам година ако је дело учињено организовано или од стране криминалне организације, односно од пет до десет година ако је учинилац овлашћен самостално поступати, члан 291.). *Пошкуйљивање службеног лица* (поткупљивач се кажњава затворском казном до три године, или од једне до пет година ако је делом злоупотребљена службена дужност, а поткупљени се кажњава затворском казном од једне до пет година, или од две до осам година ако је дело учинио руководилац, односно од пет до десет година ако је злоупотребио положај, члан 293-294.).

У Србији се *давање миџа* кажњава затвором од шест месеци до пет година (члан 368.), а *ћримање миџа* затвором од две до дванаест година, односно затвором од три до петнаест година ако ово дело изврши у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка, изрицањем или извршењем кривичне санкције (члан 367.).

Давање миџа се у *Хрвајској* санкционише казном затвора од једне до осам година (чл. 294.), а *давање миџа у ћривредном ћословању* затвором од шест месеци до пет година (чл. 253.). За *ћримање миџа* прописана је казна затвора од једне до десет година (чл. 293.), а за *ћримање миџа у ћривредном ћословању* казна затвора од једне до осам година (чл. 252.).

Главом XXXV. мађарског КЗ прописана су дела против имовине: *разбојништво* (кажњава се казном затвора у трајању од две до осам година, или од пет до десет година ако је учињено оружјем, од стране групе, криминалне организације или против службеног лица, односно од пет до петнаест година ако је вредност одузетих ствари изузетно висока а дело је учињено против службеног лица, члан 365.). *Пљачка* (извршена опијањем или ошамућивањем оштећеног, односно ако се дело учини над немоћним лицем или претњом силе) се кажњава затвором у трајању од једне до пет година, или од две до осам година, а у посебно тешким случајевима и до десет година ако је одузета велика вредност, или је дело извршено групно или од стране криминалне организације (члан 366.).³⁹

У Србији се *разбојништво* кажњава затвором од две до десет година, или затвором од три до петнаест година ако је дело учињено од стране групе, или је неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда или ако вредност одузетих ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара (члан 206.). *Разбојничка крађа* се кажњава затвором од једне до

³⁹ Zsolt Szomora: *A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények*. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest: Complex Kiadó, 2013. str. 754-765. Isti: *A vagyon elleni bűncselekmények*. In: Krisztina Karsai (szerk.) *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest: Complex Kiadó, 2013. str. 766-806.

десет година, а ако вредност украдених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, учинилац се кажњава затвором од две до дванаест година или затвором од три до петнаест година ако је дело учињено од стране групе или је неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда (члан 205.).

Разбојничийво се по *хрвајском* закону кажњава казном затвора од једне до десет година или казном затвора од три до дванаест година ако је прибављена знатна имовинска корист или је употребљено какво оружје или опасно оруђе (чл. 230.). За *разбојничку крађу* је прописана казна затвора од једне до десет година или казна затвора од три до дванаест година ако је при извршењу дела употребљено оружје или опасно оруђе (чл. 231.).

Уцена се у мађарском праву кажњава затворском казном у трајању од једне до пет година или од две до осам година ако је дело извршила криминална организација, или је извршено под претњом против живота и тела или је учинилац службено лице (члан 367.).

У *Србији* је за ово дело прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а ако је делом прибављена имовинска корист у износу који прелази четристопедесет хиљада динара, затворска казна од једне до осам година, односно казна затвора од две до десет година ако је прибављена имовинска корист у износу који прелази милион и петсто хиљада динара. Најстроже - затвором од пет до петнаест година – се кажњава дело које је извршено од стране организоване криминалне групе (члан 215.).

Изнуда се по *хрвајском* КЗ кажњава казном затвора од шест месеци до пет година или казном затвора од једне до осам година ако је делом прибављена знатна имовинска корист или проузрокована знатна штета, односно казном затвора од једне до десет година ако је учинилац употребио силу или је запретио да ће непосредно напасти на живот или тело лица. Казном затвора од три до дванаест година кажњава се учинилац ако је употребио какво оружје или опасно оруђе, ако је прибављена знатна имовинска корист или је проузрокована знатна штета, односно казном затвора од три до петнаест година ако је учинилац запретио да ће непосредно напасти на живот или тело већег броја лица или да ће тешко оштетити објекте великог друштвеног значаја (чл. 243.).

Међу делима *йройив имовине* прописанима Главом XXXVI. мађарског КЗ помињемо *крађу* (*сийна крађа* се кажњава казном затвора у трајању до две године, а *крађа веће вредносйи* до три године, односно у неким случајевима и до осам година ако је отуђена знатна вредност, док се *тешка крађа* кажњава затвором од пет до петнаест година, члан 370.), *йроневеру* (*сийна йроневера* се кажњава казном затвора у трајању до две године, а *йроневера веће вредносйи* до три године, у неким случајевима и до осам година ако је отуђена знатна вредност, док се *йтешка йроневера* кажњава

затвором од пет до десет година, члан 372.), *превару* (*сићина превара* се кажњава казном затвора у трајању до две године, а *превара веће вредности* до три године или до осам година ако је отуђена знатна вредност, док се *шешка превара* кажњава затвором од пет до десет година, члан 373.) и *зеленашићво* (кажњава се казном затвора до три године, или од једне до пет година ако је учињена у оквиру криминалне организације када је могуће и искључивање учиниоца са појединог подручја, члан 381.).

У Србији се *крађа* кажњава новчаном казном или затвором до три године (члан 203.), *сићина крађа* новчаном казном или затвором до шест месеци (члан 210.), *шешка крађа* затвором од једне до осам година или затвором од две до десет година ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе или ако вредност украдених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара (члан 204.). За *ућају* је предвиђена казна затвора до две године и новчана казна или казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна ако вредност утајених ствари прелази износ од четристопедесет хиљада динара, односно казна затвора од једне до осам година и новчана казна ако вредност утајених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара или утајена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту (члан 207.). *Превара* се кажњава затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном или затвором од једне до осам година и новчаном казном ако је прибављена имовинска корист или је нанета штета у износу који прелази четристопедесет хиљада динара, односно затвором од две до десет година и новчаном казном ако прибављена имовинска корист или нанета штета прелазе износ од милион и петсто хиљада динара (члан 208.). За *зеленашићво* је прописана казна затвора до три године и новчана казна, односно затвор од шест месеци до пет година и новчана казна ако су наступиле тешке последице за оштећеног или је учинилац прибавио имовинску корист у износу који прелази четристопедесет хиљада динара, или затвор од једне до осам година и новчана казна, ако је износ прибављене имовинске користи већи од милион и петсто хиљада динара или је дело извршено од стране групе (члан 217.).

Хрвајски КЗ за *крађу* предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година (чл. 228.), а за *шешку крађу* казну затвора од једне до осам година (чл. 229.). *Ућаја* се кажњава казном затвора до три године или до пет година ако је вредност утајене ствари или имовинског права велика (чл. 232.), док се *проневера* кажњава казном затвора од шест месеци до пет година или од једне до осам година ако је вредност проневерене ствари или имовинског права велика (чл. 233.). *Превара* се санкционише казном затвора од шест месеци до пет година или казном затвора од једне до осам година ако је делом прибављена знатна имовинска корист или је проузрокована знатна штета (чл. 236.), а лихварски уговор казном затвора до три

године или казном затвора од једне до осам година ако се учинилац бави зеленаштвом као делатношћу (чл. 242.).

5. Казна стварног доживотног затвора

До 1990. је у Мађарској наstroжа санкција била смртна казна коју је Уставни суд 31. октобра 1990. својим решењем број 23/1990. прогласио неуставном те је укинуо оне одредбе КЗ-а, ЗКП-а те Владине уредбе о извршењу казни и мера, односно Правилника о извршавању казни које су се односиле на смртну казну.⁴⁰ Од марта 1999. је – изменом члана 47/А. став 1. Закона број IV. из 1978. године - најстрожа санкција постала доживотна казна затвора (у Мађарској је та казна уведена већ у поменутом Чемегије-вом кодексу 1878. године), која се од казне доживотног затвора разликује по томе што се осуђеном лицу ислучује могућност да протеком извесног времена ипак буде пуштено на условну слободу. Овакав осуђеник може да буде пуштен на слободу само у веома ретким случајевима (нпр. помиловањем од стране председника државе), док никакав други догађај (добро владање) нема утицаја на извршење казне. Управо ова чињеница узрокује да се многи правници, криминолози, политичари и организације за заштиту људских права противе овакој казни. Сматрају да казнени заводи тиме губе могућност да мотивишу осуђеника на добро владање и дисциплину. Са друге стране заговорници казне тврде да би пуштање најтежих криминалаца на слободу могло представљати велику опасност за друштво. У вези изрицања казне доживотног затвора „*као њој требне и оправдане могућности у њој се налази корелацијама криминалијетета, али само у најјачим и квалификованим кривичним делима јој живи животи*” изјаснио се и Врховни суд својом другостепеном пресудом број Бф. V. 93/2000.⁴¹

Санкција стварног доживотног затвора постоји у више европских земаља, у неким је заменила смртну казну (Бугарска, Пољска, Чешка), док је Словенија 2008. увела ову санкцију.⁴² Радна група за доношење новог

⁴⁰ Zoltán J. Tóth: *Halálbüntetés: pro és kontra*. Jogelméleti Szemle, 2003/2. szám. <http://jesz.ajk.elte.hu/toth14.html> (преузето: 22. априла 2014.).

⁴¹ Види опширније: Attila Gaál: *Büntetéskiszabási kérdések az új büntető kódexben*. Büntetőjogi Kodifikáció, 2003. 4. 7-17. о.– <http://ujbtk.hu/szakcikkek/buntetojogi-kodifikacio/>, 2012. 12. 20. Саопштава:

Pál Kiszely: *Merre tovább, magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai a Szegedi Fegyház és Börtönben*. Börtönügyi Szemle 2013/1. str. 47-64. str. 52. fusnota br. 11.

http://www.bvop.hu/download/bortonugyi_szemle_2013_1_szam.pdf/bortonugyi_szemle_2013_1_szam.pdf (преузето: 7. марта 2014. године).

⁴² D. Víg: *Iszoláció a társadalomvédelem büvöletében: határozatlan ideig tartó szabadságmegvonás Európában*. In: Kriminológiai tanulmányok 46. OKRI, Budapest 2009. str. 42–43. fusnota br. 11.; F. Dünkel: *Freiheitsstrafe § 38 Dauer der Freiheitsstrafe*. In: Kindhäuser,

хрватског КЗ такође је веома озбиљно разматрала могућност увођења казне доживотног затвора сматрајући да би млађи учиниоци, поготово рецидивисти, након издржане максималне 40-годишње казне затвора могли изаћи на слободу и поново учинити кривично дело. Но, уместо ове санкције Хрвати су се ипак одлучили построжити трајање затворске казне на педесет година, јер би у случају увођења доживотног затвора он био прописан за велики број кривичних дела, али се тиме не би решио проблем неких посебно опасних деликвената рецидивиста којима се због природе учињених кривичних дела не би могао изрећи доживотни затвор.⁴³

У склопу казне доживотног затвора разликује се решење које примењује већина земаља са овом санкцијом, а према којем се осуђенику омогућава да након одслужења извесног дела казне добије шансу да се преиспита могућност његовог пуштања на условну слободу, односно решење где то није предвиђено. Што се тиче минималног временског периода након протека кога се може разматрати молба за условни отпуст, он се обично прописује као рок од петнаест (Аустрија, Немачка, Швајцарска), двадесет (Чешка, Грчка, Румунија), или двадесетпет година (Пољска, Русија, Словенија). Најкраћи рок од само десет (за рецидивисте четрнаест) година је прописан у белгијском праву, а код Данаца и Финаца је тај рок дванаест година, док су нешто дужи рокови предвиђени у Италији (26 година), односно Енглеској, Естонији и Француској (30 година).⁴⁴ Режим доживотног затвора познаје и Међународни Хашки суд, али уз обавезу да се преиспита могућност пуштања на слободу након што је осуђени одслужио 25 година казне затвора. Члан 43. мађарског КЗ-а прописује да се у случају казне доживотног затвора пуштање на условну слободу може преиспитати након одслужења барем 25, а највише 40 година. За разлику од овог облика казне санкција стварног доживотног затвора значи да се осуђеном не оставља могућност изласка на условну слободу. Таква решења се примењују у Енглеској, Велсу, Француској и Италији. У овој последњој (члан 176. КЗ-а) је предвиђена могућност осуђеницима да након одслужења 26 година казне

U. (et al.) (Hrsg.): *Strafgesetzbuch. Nomos Kommentar. Band 1. 3. Aufl.* Baden-Baden 2010. str. 1589. Saopštava: Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről.* In: *Börtönügyi Szemle* 2013/1. 9. p. http://www.bvop.hu/download/bortonugyi_szemle_2013_1_szam.pdf/bortonugyi_szemle_2013_1_szam.pdf. (преузето: 7. марта 2014. године).

⁴³ Ksenija Turković – Aleksandar Maršavelski (ured.): *Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva*, str. 68.

⁴⁴ F. Dünkel: *Freiheitsstrafe § 38 Dauer der Freiheitsstrafe.* In: Kindhäuser, U. (et al.) (Hrsg.): *Strafgesetzbuch. Nomos Kommentar. Band 1. 3. Aufl.* Baden-Baden 2010. 1583–1588. p. (fusnota br. 30.). Saopštava: Nagy, Ferenc: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről.* In: *Magyar Jog* 2013. br. 5. str. 265–271. str. 266. http://ujbtk.hu/dr-nagy-ferenc-gondolatok-az-életfogytig-tarto-szabadsagvesztesrol/#_ftn27. (преузето: 7. марта 2014. године).

буду пуштени на слободу, али су ње лишени криминалци осуђени за дела злочиначке организације-мафије, односно због тероризма ако нису сарађивали са правосудним органима.⁴⁵ Неке европске државе (Холандија, Кипар, Литва, Шведска) само изузетно, путем помиловања дају могућност пуштања на слободу лица осуђених на казну доживотног затвора.⁴⁶ По мађарском Кз-у се доживотни затвор обавезно изриче за почињење најтежих кривичних дела и као кумулативна казна, а у случају рецидивизма се осуђени више не може пустити на условну слободу. Професор Ferenc Nagy сматра да се казном стварног доживотног затвора повређује члан 3. Европске конвенције о људским правима (забрана мучења, нечовечног и понижавајућег кажњавања).⁴⁷ Он се не слаже са превладавајућим мишљењем мађарских правних стручњака да је по члану IV. став 2. мађарског Устава утврђена уставност ове казне, па стога она не би могла бити предмет преиспитивања од стране Уставног суда. Тај став образлаже чињеницом да члан III. Устава забрањује мучење, нехумано и понижавајуће понашање или кажњавање, а члан II. Устава прописује да је људско достојанство неповредиво.⁴⁸ Иначе је Уставном суду од 2004. године више лица и организација поднело предлог за испитивање уставности ове санкције, али овај до 2012. године није донео одлуку. Поменуте је пак године казна доживотног затвора уведена у нови мађарски Устав. Но, у априлу 2014. године се сегедински Судбени сто судећи као другостепени суд у једном предмету троструког убиства (у првом степену је суд у Кечкемету изрекао казну стварног доживотног затвора), обратио Уставном суду тражећи изјашњавање о томе да ли је та казна у сагласности са Европском конвенцијом о људским правима, посебно оног њеног дела који се односи на нечовечно кажњавање.⁴⁹ Наиме, адвокат оптуженога позвао се на један случај (*Case*

⁴⁵ *Italianisches Strafgesetzbuch. Codice penale italiano.* Bozen, 1995. str. 38–40.; A. Jakab: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei.* Budapest 2011. 207. p. fusnota br. 26. Саопштава: Ferenc Nagy: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről.* str. 268.; Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönpésségről.* str. 10.

⁴⁶ Ferenc Nagy: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről.* str. 268.; Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönpésségről.* str. 10.

⁴⁷ Види. M. Tóth: *Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben.* In:

Jogtudományi Közlöny, 2012/6. str. 268–272. Саопштава: Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönpésségről.* str. 8.; Ferenc Nagy: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről* str. 268.

⁴⁸ Ferenc Nagy: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről.* 268. p.; Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönpésségről.* str. 12. fusnota br. 49.

⁴⁹ Pravni forum (Jogi Forum). <http://www.jogiforum.hu/hirek/31606>. (преузето: 23. априла 2014.).

of *Vinter and others v. The United Kingdom*, Applications nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10) од 9. јула 2013. године, у којем је изречено да је искључивање могућности да осуђени евентуално некад буде пуштен на условну слободу супротно Европској конвенцији. Због тога је суд у Сегедину замолио да се преиспита уставност института доживотног затвора, јер је поменута Конвенција ратификована те је део мађарског права.⁵⁰ Европски суд за људска права је на тужбу једног мађарског затвореника (*European Court of Human Rights, Second Section In the case of László Magyar v. Hungary*, Application no. 73593/10)⁵¹ 20. маја 2014. године пресудио да је казна стварног доживотног затвора противна Европској конвенцији о људским правима. По мишљењу суда осуђенику би требало омогућити да се након протека одређеног броја година преиспита да ли је заслужио пуштање на слободу или није. Мађарска има право жалбе против пресуде, сем тога није дужна изменити спорни законски члан, али се може очекивати да ће у вези института доживотне затворске казне изгубити евентуалне будуће спорове пред тим судом. Поред тога, неки сматрају да ће ова пресуда утицати и на одлуку Уставног суда која се очекује поводом горе поменутог захтева Судбеног стола у Сегедину. Суд у Стразбуру није прихватио аргумент државе Мађарске да председник државе даје помиловање, па може помиловати и осуђеника на казну стварног доживотног затвора. Наиме, не постоје критеријуми које би осуђеници морали задовољити, него помиловање зависи искључиво од воље шефа државе.

Доживотно лишење слободе се у неким државама предвиђа и као мера сигурносног смештаја.⁵² Као таква може да се изрекне на пример у Немачкој (*Sicherungsverwahrung*) и служи за заштиту грађана од нарочито опасних, рецидивизму склоних криминалаца.⁵³ У Швајцарској се исти овај институт у форми мере чувања (*Verwahrung*) односи на учиниоце најтежих кривичних дела (убиство, наношење тешких телесних повреда, силовање, разбојништво итд.) док се у мађарском праву примењује као мера обавезног лечења ако постоји велика вероватноћа да ће кривично дело поновити, односно, ако је лечење починиоца кривичног дела било

⁵⁰ Цео случај види: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-122664#{"itemid":\["001-122664](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-122664#{) (преузето: 23. априла 2014.)

⁵¹ (Application no. 73593/10) <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-144109> (преузето: 23. маја 2014. године)

⁵² Ksenija Turković-Aleksandar Maršavelski: *Reforma sustava kazni u novom Kaznenom zakonu*, HLJKPP 2/2012, Zagreb, 2012. str. 799–801.

⁵³ Ferenc Nagy : *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai bürtönképességről*. str. 1.; Ferenc Nagy: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről*. str. 266.

неуспешно.⁵⁴ Што се тиче мере обавезног лечења, она је у Мађарској од 1. јула 2013. опет предвиђена у неодређеном временском трајању, а треба се прекинути „ако за њом више нема потребе” (чл. 78. ст. 2.), дакле, она може да траје доживотно што проф. Ferenc Nagy сматра спорним са аспекта људских права, али и у погледу законитости.⁵⁵

На основу ниже предочене табеле (у којој нису заступљене све земље) видљиви су подаци о стопи криминалитета у европским државама. Земље са ниском стопом затвореника су оне у којима се бележи до осамдесет кажњеника на сто хиљада становника, а ту по подацима из 2011-12. године спадају: Исланд (47), Финска (59), Словенија (64), Шведска (70), Норвешка (73), Данска (74) и Швајцарска (76). У државе са просечном стопом затвореника спадају оне код којих удео осуђених износи од 81 до 100 лица на сто хиљада становника: Немачка (83), Холандја (87), Ирска (98) и Белгија (100). Високу стопу осуђених лица имају државе у којима се број кажњеника креће од 101 до 150: Француска (102), Аустрија (104), Италија (109), Грчка (111), Кипар (112), Хрватска (115), Португалија (127), Бугарска (146), Румунија (149) и Шпанија (150). Међу земље са веома високом стопом осуђених (више од 150, а мање од 200) спадају Енглеска и Велс те Србија (са по 154), Турска (168), Мађарска (тада 173, данас већ 177), док у оне са екстремном стопом спадају искучиво државе Средњо-источне Европе: Пољска (220), Чешка (221), Естонија (252) Летонија (304), Литванија (314), Украјина (336), Белорусија (438) и на концу као рекордер Русија (508).⁵⁶

Број осуђених лица у европским државама у периоду 1995.–2012.

Држава	1995	1997–1998	1999	2003–2005	2009–2010	2011–2012
Аустрија	85	85	85	106	103	104
Белгија	75	80	80	88	94	100
Белорусија	–	505	575	532	385	438
Бугарска	110	140	145	143	120	146
Чешка	190	215	225	190	208	221
Данска	65	65	65	70	71	74
Естонија	270	320	310	339	265	252
Финска	60	55	45	71	60	59

⁵⁴ Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről.* str. 6-7.; Ferenc Nagy: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről.* str. 267.

⁵⁵ Ferenc Nagy: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről.* str. 268; Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről.* str. 8.

⁵⁶ Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről.* str. 14-15.

Држава	1995	1997–1998	1999	2003–2005	2009–2010	2011–2012
Француска	95	90	90	91	96	102
Грчка	55	55	70	82	102	111
Холандија	65	85	90	123	94	87
Хрватска	55	45	50	68	107	115
Исланд	40	40	35	39	55	47
Италија	85	85	90	98	111	109
Кипар	30	35	40	50	83	112
Летонија	375	410	360	337	319	304
Литванија	360	355	385	234	239	314
Мађарска	120	135	150	164	153	173
Немачка	85	90	95	96	87	83
Норвешка	55	55	60	65	71	73
Пољска	170	145	145	209	217	220
Португал	125	145	130	125	108	127
Румунија	200	200	220	180	131	149
Русија	690	685	730	550	598	508
Словачка	150	140	125	165	172	203
Словенија	30	40	50	56	67	64
Шпанија	105	110	110	141	165	150
Швајцарска	80	90	85	81	79	76
Шведска	65	60	60	81	78	70
Турска	80	95	100	95	164	168
Украјина	–	415	430	416	330	336
Велика Британија	105	125	125	143	154	154

(Извор: <http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief>; Eurostat: *Statistics in focus*, 36/2009.)⁵⁷

Из поменуте је табеле уочљиво да је у највећем броју европских држава у последњих петнаестак година више-мање порастао број затвореника.⁵⁸ Постепени пораст мањег и средњег интензитета забележен је у Белгији, Енглеској, Француској, Грчкој, Италији и Пољској. Тај тренд је карактеристичан и за Мађарску, са тиме да сада тај пораст уместо 173 износи 177 осуђењих. До великог пораста ове стопе дошло је у Словачкој (од средине 2000-

⁵⁷ Саопштава: Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről*. str. 14.

⁵⁸ A. Kensey – P. Tournier: *Prison population inflation, overcrowding and recidivism: the situation in France*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 7/1999. str. 108. Саопштава: Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről*. str. 13. fusnota br. 54.

их) те у Хрватској, Кипру и Турској након 2008. године, док је у Холандији у последње време забележен пад, те донекле и у Естонији, али ова балтичка земља спада у ред држава са изузетно високом стопом кажњеника.⁵⁹

У Мађарској се казна стварног доживотног затвора углавном издржава у сегединском казненом заводу, који међутим, има великих проблема због превеликог броја осуђеника. Наиме, у овом заводу има укупно 1100 места, а тренутно у њему борави 1521 осуђеник, што је оптерећење од 138% (податак од 25. јануара 2013.) и више се не може повећавати.⁶⁰ Повећан је и број осуђених на казну доживотног затвора и то тако што је у целој Мађарској 11. маја 2012. било 236 таквих лица, 22. августа 2012. године 257 лица (од којих 182 осуђеника у сегединском казненом заводу), а 14. јануара 2013. године 246 лица (од којих 194 осуђеника у сегединском казненом заводу), док је за шест лица тада изречена неправоснажна казна доживотног затвора.⁶¹

До краја 2012. године је пракса била да су лица осуђена на казну стварног доживотног затвора казну издржавала у сегединском затвору, а сада се 21 од укупно 22 правоснажно осуђена лица на ову казну налази у споменутом казненом заводу.⁶² Pál Kiszely сходно досадашњој судској пракси претпоставља да ће судови годишње доносити пет до шест правоснажних пресуда са казном стварног доживотног затвора, па би се до 2018. године њихов број могао попети на педесет.⁶³

Тренутно је у затвору 171 осуђеник на доживотни затвор. Њихова образовна структура је приликом доласка у затвор била следећа: 61 лице

⁵⁹ Ferenc Nagy: *Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről*. Börtönügyi Szemle 2013/1. str. 14.

⁶⁰ О броју затвореника у периоду 1999.–2005. види годишњак: *A Büntetés-végrehajtási szervezet évkönyve*. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Sajtókapcsolatok Osztálya, Budapest, 2006. str. 63.; О кретању затвореника у периоду 2006.–2008. види годишњак: *Évkönyv 2008*. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Sajtó Irodája, Budapest, 2009. str. 8.; а податке за период 2009–2011. године види у годишњаку: *Évkönyv 2011*. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Sajtó Irodája, Budapest, 2009. str. 21. Саопштва:

Pál Kiszely: *Merre tovább, magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai a Szegedi Fegyház és Börtönben*. Börtönügyi Szemle 2013/1. 47-57. str. 48. fusnota br. 4.

http://www.bvop.hu/download/bortonugyi_szemle_2013_1_szam.pdf/bortonugyi_szemle_2013_1_szam.pdf

⁶¹ Pál Kiszely: *Merre tovább, magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai a Szegedi Fegyház és Börtönben*. str. 48. fusnota br. 5. (преузето: 7. марта 2014.).

⁶² Види опширније: Pál Kiszely – István Nagy: *Az idő rabságában. A hosszú időre ítélték büntetés-végrehajtási helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben*. Börtönügyi Szemle, 2012. br. 3. str. 1-16.

⁶³ Pál Kiszely: *Merre tovább, magyar életfogytiglan?* str. 51.

има завршену основну школу, занатлијску школу (три године средњошколског образовања) завршило је 25 осуђеника, струковну школу (такође трогодишње средњошколско образовање) је завршило њих 24, а гимназију 11 осуђених лица, док су преостали завршили од два до седам разреда основне школе, односно двојица су били аналфабете. У затвору се одвија образовање, па тако 93 осуђеника полазе наставу од другог до осмог разреда (не само они осуђени на доживотни затвор), а 83 осуђена лица полазе наставу од 9. до 12. разреда, док 36 осуђеника (21 лице осуђено на доживотни затвор) студира на факултету или вишој школи (највише њих теологију).⁶⁴

Закључак

У Мађарској је 2013. године ступио на снагу нови Кривични закон као реакција на повећану стопа криминалитета, пораст малолетничке деликвенције те све безобзирније деликте због чега је ојачао страх грађана од криминала. Стога је законодавац одлучио новим КЗ-ом стабилизовати стање опште сигурности и повратити поверење грађана у законе и судство, као и у државу у целини. Циљ новог кодекса био је да створи једноставне, ефикасне, савремене и строге норме како за учиниоце кривичних дела, тако и за судску власт. Делом је то урађено тако што је построжено кажњавање, те је уз досадашњу казну доживотног затвора уведена и казна стварног доживотног затвора која се примењује на учиниоце најтежих кривичних дела, углавном повратнике. Управо ова санкција је изазвала највећу полемику у јавности и међу правницима нарочито у вези питања да ли се тиме повређују мађарски устав односно Европска конвенција о људским правима. Коначну одлуку о томе требао би донети Уставни суд. У међувремену је Европски суд за људска права 20. маја 2014. године пресудио да је казна стварног доживотног затвора противна Европској конвенцији о људским правима, јер би се требало омогућити да се након протека одређеног броја година преиспита да ли је кажњеник заслужио пуштање на слободу или није. Мађарска није дужна изменити спорни законски члан, али се може очекивати да ће пред тим судом изгубити будуће спорове у вези института доживотне затворске казне, као и да ће ова пресуда утицати и на одлуку Уставног суда која се очекује поводом захтева Судбеног стола у Сегедину.

⁶⁴ Исто.

László L. Heka, Ph.D., Associate Professor
University of Szeged
Faculty of Law and Political Sciences

System of Punishment by the new Hungarian Criminal Law and its Comparison with the Serbian and Croatian Laws

Abstract: *The author in this study gives an overview of the system of punishment under the new Hungarian criminal law and also compares some of its solutions with the Norm of Serbian and Croatian criminal laws. The choice of these three criminal laws is logical considering the similar geographical proximity and the shared past (Croatian and Vojvodina in the composition of Hungary, and Serbia and Vojvodina within the Croatian Yugoslavia), as well as approximately the same time period in which the laws were adopted, and almost identical problems that legislation seeks to solve: increased crime rates, increasingly arrogant offenses, an increase of juvenile delinquency, drug use and psychotic agents, and the emergence of new criminal offenses in particular in relation to economic crime and the use of modern information systems. Media presentation of offenses, gives a chaotic picture of the situation in the society and thus influences the society and citizens. On one hand the fear of crime is getting stronger, and on the other hand the need of the citizens for general security increases. In response to the needs of its citizens new Hungarian law from the 2013 is trying to establish order in the society, to restore confidence in the law and the judiciary, as well as in the government. The aim of the new Code was to create simple, efficient, modern and strict standards in order for the perpetrators of crime as well as for the judiciary. Part of it is done by stricter punishments, and by introducing the actual punishment of life imprisonment, which is applied to the most serious perpetrators of crimes, mainly returnees, not allowed to be released on probation, but to serve the whole sentence. Unlike those convicts who were given life sentence, some of them can be released on probation, which can be solved only after serving at least 25 years of the prison sentence (instead of the previous 20 years).*

The legislator has paid special attention to those offenses that largely harass citizens and pose the greatest threat to the Hungarian society. Consequently, in many segments a lot of improvements were made with regard to offenses against public order, sexual offenses, criminal acts against children and public morality, as well as criminal offenses in connection with financial operations.

Key words: *punishment under the new Hungarian Criminal Code of the 2013th year, The Serbian and the Croatian criminal law, life imprisonment, the actual sentence of life imprisonment, release on probation.*

